

רש"י ד"ה שלא כתב לה - "תוספת דמדעתו". בשטמ"ק העיר דד' רש"י לשי' שכי' לעי' דף מ"ג ע"ב דיש כתובה לארוסה מתקנ"ח אפי' לא כתב לה, ואילו לדעת החולקים שם גם מנה מאתיים הם רק מדעתו מן האירוסין, ולדידהו לכאורה צ"ל טעם אחר לחלק בין עיקר כתובה לתוספת. ויעוין מש"כ לעי' שם דהכותב כתובה מדעתו מן האירוסין אין הכוונה דמתחייב בעצמו חיוב חדש בשטר, אלא יש כתובה לארוסה מתקנ"ח במקום שכותב לה. ולפי' שפיר י"ל גם למ"ד זה דיש אומדנא דאין כוונתו להתחייב בה כ"א לעיקר כתובה, אבל תוספת דמדעתו דהיינו שהוא חיוב עצמי אינו מקנה עד שתכנס לחופה.

תוד"ה אם רצה להוסיף - "תימה דעכשיו נהגו וכו' דבשלמא כשיש לו משעבד נכסיו לזה החוב והואיל ונתחייב וכו' אע"פ שא"א מקנה דבר שלב"ל מ"מ אדם משעבד דבר שלב"ל וכו' אבל אותו שא"ל האיך ישתעבד נכסיו שיקנה אח"כ כיון שלא נתחייב לה". דבריהם צ"ב דכמו דא"א לשעבד נכסים שאינם בעולם משום דבר שלב"ל, מ"ש כשיש לו נכסים דיכול לשעבד עצמו גם על נכסים שאינם בעולם, ומש"כ התוס' בזה דכה"ג נחשב רק "משעבד" ואדם משעבד עצמו בדבר שלב"ל צ"ב, דא"כ מ"ש כשאין לו נכסים כלל דל"א דזה רק "משעבד".

ובחי' ר' שלמה בסי' י"ב כ' לבאר דבריהם דל"ח שיעבוד נכסים דבר שלא בא לעולם כ"א כשאין חוב קיים בשיעבוד הגוף, וכאן ס"ל לר"י דא"א לשעבד גופו בלבד משום שזה קנין דברים (כדמבואר ממש"כ אח"כ בשם ר' אליהו "מה שמשעבד גופו להתחייב אי"ז קנין דברים בעלמא"), רק דע"י דמשעבד את הנכסים שהם בעין חל גם שיעבוד הגוף (וכ"מ ממש"כ כאן "והואיל ונתחייב"), דע"י חלות הקנין בנכסים אי"ז קנין דברים ומכח זה חל שיעבוד גם בנכסים שיבאו אח"כ, ואע"ג דא"א מקנה דשלב"ל "אדם משעבד דבר שלב"ל", דכה"ג חשיב בגדר "שיעבוד בעלמא" לחוב הקיים וזה מהני גם בלא בא לעולם.

[ע"ש שהביא ד' הקצוה"ח סי' ס' סק"ז שלמד מכאן דאדם יכול לחייב עצמו בדבר שלב"ל כיון דגופו בעולם, והק' שם דכאן עדיף כיון דלמסקנת דבריהם חל שיעבוד הגוף ממש, ולכן זה רק בגדר "שיעבוד" לחוב הקיים כנ"ל. וע"ש שכי' עוד מהלך דלעולם לא חל שיעבוד הגוף כה"ג, וצ"ב איך מתפרש לפ"ז לשון התוס' הנ"ל].

שם - ויעוין ברא"ש שהק' כע"ז דוקא כאן בכתובה, דא"א להשתעבד כשאין נכסים בעין כיון דאין חיוב כתובה מחיים כ"א לאחר שתתגרש או תתאלמן, משמע דשאר חיובים יכול להשתעבד גם לד' הר"י. ומבואר בד' הרא"ש דכשיש נכסים בעין יכול לשעבד גם כתובה, וצ"ע דמ"ש נכסים בעין כיון דא"כ חיוב כלל להשתעבד לו.

וידועים עוד ד' הרא"ש בסוגיא דמנה אי"כ משכון אי"כ בפ"ק דקידושין שכי' שם בכוונת הגמ' דל"ש שיעבוד נכסים במקום דאין חיוב קיים, כיון דטעמא דשיעבוד נכסים הוא משום "נכסי דבי איניש אינון ערבין ביה" ו"ליכא ללוה ליכא לערב". ולכאורה גם מזה מבואר דעתו דל"ש שיעבוד נכסים בלי חיוב. [כ"כ קצוה"ח סי' ק"ד סק"א מד' הרא"ש בקידושין הנ"ל, וע"ע אב"מ סי' כ"ט סק"י שכי' דש"ר שם כ' חיסרון אחר שם דאגיד גבי מקדש ע"ש, ומבואר מדבריהם דמהני לשעבד אע"ג דאין חיוב קיים ע"ש].

ועי' קו"ש שהק' עוד בד' הרא"ש מד' הגמ' לעי' דף מ"ג ע"ב דמבואר שם דכתובה נגבית למפרע משעת נשואין, הרי דיש שיעבוד מחיים גם בכתובה. וכ' שם ליישב דאע"ג דאין חיוב כתובה עד שתתאלמן או תתגרש, אבל מ"מ יש "מחייב" משעת נשואין, ומכח זה נכסים משתעבדים משעת נשואין (עי' מש"כ בזה לעי' שם ובכ"מ בפ' נערה דשיעבוד נכסים חל ע"י "מחייב" בלבד). ולפי' א"ש הנ"ל, דשפיר מהני לשעבד נכסים בעין מיד אפי' בכתובה אע"ג דא"כ חיוב בפועל היום, דמ"מ השיעבוד חל מכח "מחייב" דקיים כבר משעת נשואין. ומש"כ הרא"ש בקידושין דא"י לשעבד נכסים בלי שיעבוד הגוף מיירי במתחייב סתם דא"כ "מחייב" כלל.

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

[ולפי"ד עדיין צ"ב דא"כ מ"ש כשאין נכסים בעין, והרי יש כאן "מחייב". ומבואר דכה"ג חשיב דבר שלב"ל, ורק כשהנכסים בעין מהני כיון דחשיב רק "משעבד" ואדם משעבד דבשלב"ל כנ"ל. ואע"ג דגם "מחייב" מספיק לשעבד כנ"ל, אי"ז כ"א מצד הסיבה להשתעבד אבל אין שיעבוד בפועל עד שיש נכסים בעין. וע"ע בקו"ש ח"ב סי' י"א (הו"ד לעי' שם) שכי' ד"מחייב" זה הוא סיבת החיוב עצמו דזה גם מחייב את השיעבוד. וע"ע הפלאה דמדייק מסו"ד הרא"ש דכה"ג א"א לשעבד נכסים שאינם בעין ודלא כהנ"ל].

בא"ד - "ושאל ר"י לר' אלי' והשיב לו דמצינו כענין זה בפי' השוכר את הפועלים (ב"מ דף צד.) דתני' מתנה ש"ח להיות כשואל וכו' אבל מה שמשעבד גופו להתחייב לדבר זה משתעבד ואי"ז קנין דברים בעלמא". ובד' הרא"ש מבואר דלד' ר' אלי' יכול לשעבד עצמו כה"ג אע"ג דאין חיוב כתובה היום כלל. ולפי"ז ראיתו מההיא דמתנה ש"ח להיות כשואל, צ"ל דגם שם משעבד עצמו אע"ג דאין חיוב מיד, והיינו למ"ד לעי' דף ל"ד ע"ב שואל משעת אונס מתחייב. ולכאורה צ"ב, דלא מוכח שם כ"א דמשעבד עצמו שיעבוד הגוף כה"ג, אבל עדיין תקי' איך משעבד נכסיו לדבר שאי"ב חיוב היום (דע"ז היה שאלת הר"י).

ולהנ"ל א"ש דמהני לשעבד נכסים בעין ע"י "מחייב" שקיים כבר אע"ג דא"כ חיוב בפועל היום (כנ"ל בד' הר"י ע"ד הרא"ש), רק דצריך שיעבוד הגוף כדי שיחול שם "שיעבוד" על הנכסים שאינם בעין.

שם - ובמהרש"א הק' על ראית התוס' הנ"ל מההיא דמתנה ש"ח להיות כשואל, דיש לדחות דמיירי שם דיש לו נכסים היום (כמש"כ הרא"ש לענין מתני' דידן ע"ש), ותי' דשם משעבד גופו ולא נכסיו. וצ"ב מנין לתוס' ד"ז.

ועי' רעק"א דמבאר בזה עפ"ד הפלאה שכי' דבעצם כה"ג ל"מ קנין סודר לענין להשתעבד אח"כ דהו"ל כלתה קנינו, ועכצ"ל דהקנין מהני רק לעצם שם "שואל" וממילא מתחייב בתשלומין ונכסיו משועבדים ולכן ל"ח כלתה קנינו, ושפיר מבואר בזה דאינו משעבד הנכסים כ"א גופו כד' המהרש"א הנ"ל.

וכי' שם עוד מהלך בזה עפ"ד השי"ך סי' פ"ו שכי' דגם למ"ד שואל משעת אונס מתחייב, אי"ז כ"א לענין שיעבוד נכסים אבל חובת הגוף חל מיד בשעת משיכה ולכן ל"ח כלתה קנינו. ולפי"ז מבואר ג"כ דמיירי בשיעבוד הגוף ולא נכסים כד' המהרש"א הנ"ל. אמנם יעוין קצוה"ח שם סק"ד שהק' ע"ד השי"ך מד' הגמ' לעי' ל"ד ע"ב דלא שייך בזה קלב"מ וע"כ דלא חל שום חיוב משעת משיכה ע"ש. [ובנתיבות המשפט חולק וכי' דיש חיוב השבה בעין, וע"ש במשובב שתמה בזה דאין חיוב השבה בעין בשומרים (וכ"מ ברש"י ב"מ דף מ"א ע"א)].

בסו"ד - "וי"מ דכיון דכותב סתמא שיהיו כל נכסיו אחראין למה לא נתחייב הרי הודה שיש לו נכסים ואע"פ שאנו יודעים שאין לו הודאת בע"ד כק' עדים דמ"י". כע"ז כי' תוס' ב"ק דף ק"ד ע"ב. וידעוים יסוד קצוה"ח שכי' בכ"מ דיש "קנין אודיתא" דאדם מתחייב ע"י הודאתו אע"ג דאינו חייב. וצ"ע בזה להלן ר"פ הנושא והענין רחב וידוע ואיכמ"ל. וכ"מ באב"י סי' ש"ז שהק' בזה דעדיין לא מתורץ בזה קו' התוס' דהו"ל דבר שלב"ל. ועי' חזו"א ב"ק סי' י"ח סק"ו שכי' מכח זה דאודיתא אינו קנין אלא זה דין שנוהגין כמו הודאתו. [וכבר האריכו בזה באחרונים, עי' מלואי חושן על הקצות סי' קצ"ד סק"ג].

רש"י ד"ה תנאי כתובה - "וכן מזונות וכל הנך דתנן בפירקין דלעיל". משמע דכלל תנ"כ ככתובה נאמר על כל תנאי כתובה, הן לענין ד"שם כתובה עליו" למוחלת ומוכרת והן לענין שבח וקרקע. ובראשונים הק' דע"כ אין מזונות ככתובה, שהרי לעי' דף נ"ג ע"א דנו אם מוחלת כתובתה יש לה מזונות, ואם מזונות בכלל מחילת הכתובה אי"כ מזונות כלל. ושם הבאנו דכ"פ הרמב"ם דמה"ט אין לה מזונות כה"ג. והר"ן כי' פשרה בזה דמזונות בכלל כתובה רק לענין דדינו ככתובה ולא שנקראת בשם כתובה ע"ש. [וע"ע בראשונים שכי' לענין נדוניא דהיא בכלל כתובה רק לענין שנקראת בשם כתובה ולא לענין דדינו ככתובה].

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

ולע"י שם הבאנו ד' הפלאה בדעת רש"י שכי' באו"א דמחילת הכתובה פוטר גם את התנאי כמבואר בסמוך, ולא שזה כלול בעצם המחילה, דאין כוונתה למחול לבעלה חיוב מזונות שזה רק לאחר מיתה, ועוד דכה"ג הוא דשלבי"ל ולי"מ מחילה, משא"כ כאן דמיירי במוחלת ליורשים אחר מותו, וע"ש עוד בזה.

תוד"ה ולתובעת - "פ"ה שאם תבעה תוספת שאין לה מזונות ולא יתכן פי' לרבנן דאמרי להלן פ' אלמנה משכנה או נתנה מקצת כתובתה אין לה מזונות". ויש ליישב בזה עפ"ד רש"י בגיטין (הו"ד לע"י כ"פ) שכי' דדין מזון אלמנה הוא דוקא ביושבת בביתו ולא נישאת לאחר לכבודו, ומה"ט התובעת כתובה אין לה מזונות משום דגילתה דעתה דרוצה לינשא ואי"ז בכלל "כל ימי מיגר אלמנותיך", ובזה אמרי' דאפי' במקצתה יש גילוי דעת, אבל במשכנה מקצתה טעמא דאין לה מזונות הוא משום דנחשב כפרעון, ולכן במשכנה מקצתה חייב במזונותי' כיון דהו"ל כנפרע רק מקצתה. וכע"ז כ' ברמב"ן.

[וע"י רשב"א שכי' בשם בה"ג דתובעת כתובתה נחשב כנפרעת ותנ"כ ככתובה, ולע"י שם פירשנו עד"ז בד' תור"ד שם. אמנם יעוין בלשון הרשב"א כאן דהוסיף דאי"ז "מיגר אלמנותיך", ומשמע כוונתו ע"ד ש"י הנ"ל וצ"ע. ועוד כי שם מהלך דמיירי כשתבעה בב"ד דכיון דהעיזה אי"ז "מיגר אלמנותיך", וג"ז נראה ע"ד רש"י.]

בא"ד - "אלא יל"פ ולתובעת שאם תבעה מאתיים ושיירה תוספת יש לה מזונות כיון דתנ"כ ככתובה הרי לא תבעה כ"א מקצת כתובה". וברשב"א כי' דזה דוחק דא"כ הול"ל בגמ' "ולזונית" במקום "ולתובעת". וכי' שם לפרש באו"א דאם תבעה כתובה גם התוספת בכלל ולכן אינו כתובע מקצת (וע"ש שהק' דא"כ היינו מוכרת ומוחלת, ומת' דהו"א דתובעת רק העיקר וקמ"ל דכולו חיוב אי' הוא). וע"ש שמביא מהלך הרמב"ן בדעת הרי"ף.

דף נ"ה ע"א

רש"י ד"ה ולשביעית - "שאין שביעית משמטת כתובה כשאר שטרות וכו' ותוס' נמי לא משמט". ברש"י ותוס' גיטין דף י"ח ע"א כי' טעמא דמילתא דאין שמיטה משמטת כתובה משום שזה תנאי ב"ד. ובשביעית פ"י כי' במשנה לשון מעשה ב"ד, וע"י רע"ב שם והפלאה כאן שכי' דתנאי ב"ד אינו משמט משום דנחשב כגבוי. וע"ע שטמ"ק בשם ר"י מגא"ש שכי' טעם אחר בזה דשמיטה משמט רק חיוב דאדם מחייב את עצמו ולא חיוב דחייבתו ב"ד. וע"ע זכר יצחק ח"ב סי' כ"ג.

ולפי"ז מש"כ כאן דתוספת כתובה אינו משמט כמו עיקר הכתובה, צ"ל דאחרי שהוסיף בכתובתו שוב הו"ל בכלל חיוב חכמים. [וע"י תור"ד שכי' לפרש דין תנ"כ ככתובה דכמו דעיקר כתובה חייב אפי' בלא כתב לה מתנאי ב"ד (כמש"כ מתני' לע"י דף נ"א), כמו"כ תוספת כתובה חייב אפי' כשלא כתב לה, ופשוט דאין לפרש כפשוטו. ויל"פ בזה ע"ד הנ"ל דאחרי דהוסיף על הכתובה הרי"ז בכלל חיוב הב"ד.]

אמנם יעוין תוס' ב"מ דף י"ז ע"א שכי' להדיא דחיוב תוספת כתובה אינו בכלל תנאי ב"ד, ונ"מ לענין פרעתי ע"ש. וע"ע פנ"י להלן דף פ"ט ע"א דמבאר מחלו' רש"י ותוס' בזה. [וע"ע שטמ"ק בשם רש"י במהדורא קמא שכי' דצריכים מעשה קנין להתחייב בתוספת כתובה, וכן מדויק ברש"י לע"י דף מ"ג ע"ב ע"ש וצ"ע.]

תוד"ה ולשביעית - "תימה דבסוף שביעית פליגי בהקפת חנות ובשכר שכיר וכו' א"כ אפי' אם אין תנ"כ ככתובה אינו משמט דלאו הלוואה היא". בהפלאה ובזכ"י שם כי' ליישב דעת רש"י עפ"ד הרמב"ם בפהמ"ש שם שכי' ההבדל בין הקפת חנות וש"ש לבין מלוה, דבאלו לא שייך ענין הארכת זמן כיון דמתחילה אי"צ לשלם כ"א בסוף, ולפי"ז י"ל כאן לענין כתובה דעצם החיוב הוא מיד, רק שמאריכים לו הזמן עד דקרינן בה "לכשתנשאי לאחר" (כדמבואר לע"י דף נ"ג ע"א, וע"ש מש"כ בזה). וע"ע מש"כ בקו"ש בד' הרי"י מגאש הנ"ל.

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

לגבות מן הקרקע - עי' תורי"ד (הו"ד כ"פ לעי') שכי' דא"צ לדין זה גבי כתובה כ"א בגרושה דגובה ממנו, אבל באלמנה דגובה מיתומים תיפו"ל דאין גובין ממטלטלי דיתמי, וכ"כ הר"ן. וכ"כ תוס' יבמות דף צ"ט ע"א דלהלן בפי' הכותב מבואר דאפי' למ"ד גובין ממטלטלי מודה דמיתמי אין גובין, וע"כ דחולקים רק בגרושה דגובה מיני' ידיד'. אמנם ברש"י לעי' דף נ"ב ע"ב כ' דאין גובין כתובה ממטלטלי משום שזה מטלטלי דיתמי, וי"ל בזה עפ"ד מ"מ פט"ז אישות דגרס בד' הרמב"ם שם דדין זה דאין גובין ממטלטלין הוא רק במטלטלי דיתמי.

תוד"ה כתובו - "ופריב"ם בשם ריב"א דדוקא בשטר מכר חוזר וכו' אבל במתנה שאין השטר אלא לראי' א"י לחזור בו". הראשונים ב"ב דף ע"ז ע"א חולקים בזה מכיון דאם חזר בו א"י דעת המתניב. ואחרונים תלו ד"ז במחלו' שנוי' בתוס' לעי' דף כ' אם שטר צריך דעת המתחייב ע"ש. ועי' מל"מ פ"ו מכירה הטי"ו שכי' דסגי בזה דעת המתחייב מקודם וצל"ע. ועי' רעק"א ואמרי משה סי' ט"ז בהגהה. ועי' ברכ"ש סי' נ"ח שכי' לחלק בזה בין שטר מכר לבין שטר ראי' דא"צ בזה דעת המתחייב. וכ"מ בר' יונה בב"ב שם, ועי' בקו"ש שם שהוכיח מד' ראשונים דלא כזה.

דף נ"ה ע"ב

תוד"ה ובתרומות - "וטעמא דרבנן לא משום עונג שבת כדפי' בקוני' וכו' אלא משום אימת שבת". עי' מהר"ם שיף שכי' דגם רש"י מפרש הטעם משום אימת שבת, וכי' טעמא דעונג שבת רק משום דאל"כ היה מותר גם לאחר השבת. ואילו התוס' כי' הטעם בזה דזה היתר בדיעבד ולכן בחול דיכול להפריש מפריש, כמש"כ רש"י עצמו.

בד"ה שאם אמר - "פי' בקוני' דאילו גבי ברי לא זכה בה משום דאין מטבע נקנה בחליפין אלא אגב קרקע וק' דא"כ לא הול"ל הלוואתו אלא מעותיו וכו' וסברא הוא דאיך יהנה קנין בדבר שאינו בעין". עי' קו"ש שכי' לחלק בזה דמש"כ רש"י דהלוואה נחשב מטבע היינו דוקא כשלוה ממנו זוזי, דבזה יש כלל זוזי יהיב זוזי שקיל, אבל כשלוה ממנו חיטין דחייב ליתן לו חיטין אין בזה חסרון של מטבע. וכ"מ ברמב"ן ב"ב דף ע"ז ע"ב ע"ש. אמנם בתוס' שם כי' דל"מ שום קנין בהלוואה משום דאינו בעין כמש"כ כאן. וע"ע בזה קו"ש ב"ב תקכ"ב.

בא"ד - "ועוד דאפי' אגב קרקע דמטבע נקנה אין הלוואה נקנית". וכ"כ תוס' שם, אבל להלן שם דף קמ"ח ע"א כי' לחלק בזה דאע"ג דל"מ חליפין בחוב מ"מ קנין אגב מהני (וכדמשמע בד' רש"י כאן). ועי' דבר"י סי' מ"ד סק"ז שכי' לתלות ד"ז בחקירה הידועה במהות קנין אגב אם זה דין דא"צ קנין על המטלטלין כה"ג, וא"כ י"ל דמהני בחוב, או דקנין בקרקע מועיל גם למטלטלין כה"ג, וא"כ סו"ס צריך קנין בחוב ול"מ כיון דא"יב ממש.

דף נ"ו ע"א

הלכה כראב"ע - הרא"ש מביא לשון הרמב"ם בזה שאם כתב לה מן האירוסין גובה רק עיקר הכתובה ורק מבני חורין. וע"ש מה שהקי' ע"ז כאן ולעי' דף מ"ג ע"ב, וע"ע בדברינו לעי' שם.

בעי ר' אשי נכנסה לחופה ופירסה נדה מהו - ידועים ד' הרמב"ם רפ"י אישות (הו"ד לעי' דף ב' ע"א ודף מ"ח ע"ב) שכי' "וייחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה והוא הנקרא נישואין בכל מקום וכו' והוא שתהי' ראויה לבעילה אבל אם היתה נדה אע"פ שנכנסה לחופה ונתיחד עמה לא גמרו הנישואין והרי היא כארוסה עדיין". וכן מדייק הר"ן כאן בד' הר"ף. ובריש מכילתין שם כי' הראשונים מקור לדין זה מד' הגמ' שם גבי הגיע הזמן ופירסה נדה, ובראשונים כאן כי' לדחות הכוונה בגמ' שם דחתן עצמו אינו רוצה לכונסה כך.

וברא"ש כי' מקור לד' הרמב"ם והר"ף מסוגיין דיל"פ איבעי זו בעיקר קנין דחופה אם חיבת חופה קונה או חיבת ביאה דשייך רק בחופה דחזי' לביאה. והקי' הרא"ש דמשמע בגמ' דודאי חופה שא"ר לביאה קונה, והסתפקו רק לענין תוספת כתובה אליבא דראב"ע, דעיקר האומדנא הוא על "קירוב דעת של חיבת ביאה" ע"ש.

הערות ומראה מקומות פרק א"פ

וע"ע בהג"א שכי' ביאור אחר בספק זה בשם הר"י, דמייירי דלא ידע הבעל דאסורה לו וכה"ג י"ל דהו"ל חופה בטעות כיון דדעתו על חיבת ביאה. וכ"כ בריטב"א בשם ר"פ.

שם - ובריטב"א ובר"ן הק' על שי' הרמב"ם והרי"ף מסוגיא דחופה לפסולות יבמות דף נ"ז ע"ב, ובלח"מ שם תי' בזה (הו"ד לעי' שם) שלא כ"כ הרמב"ם כ"א בכגון נדה שאין דעתו לבא עלי' בנדותה ולכן אי"כ "קידוש דעת של חיבת ביאה" בשעת החופה ולכן ל"מ החופה כה"ג, משא"כ בההיא דחופה לפסולות דעתו לבא עלי' באיסור דאל"כ למה כנסה ולכן שפיר מהני החופה. וע"ע בזה בשעה"מ שם אות ו' וט'. [ולפ"ז כשאנו יודע שאסורה לו מהני חופה, וזה היפך סברת ההג"א הנ"ל שכי' דגרע טפי כשאנו יודע].

ובדברי יחזקאל סי' ט"ז כי ליישב באופ"א דחסרון חופת נדה אינו משום דחסר חיבת ביאה, אלא משום דס"ל דחופה הוא יחוד שזה מעשה התחלת האישות, וס"ל דל"מ ד"ז כשנעשה באיסור. ויל"פ בזה ע"ד ד' הריטב"א קידושין דף י' ע"א שכי' דמעשה ביאה באיסור ל"מ לקידושין משום דנחשב מעשה זנות ולא אישות, וכמו"כ י"ל לענין יחוד באיסור דנחשב "ועידת דזנות" ולא מעשה אישות. ובזה א"ש סוגיא דחופה לפסולות, דשם מייירי בחיבי לאווין דאין בהם איסור יחוד מן התורה ולכן שפיר נחשב חופתן מעשה התחלת אישות ע"ש.

אמנם יעוין רמ"א סי' ס"א שמביא תשו' הרא"ש דחופת חולה מסוכנת הו"ל חופה דא"ר לביאה דומיא דחופת נדה (ע"ש בנו"כ שכי' דחולה גרע מנדה דראוי' לביאה כשתטהר, ועדיף מנדה כיון דראוי' להעראה ע"ש), ומבואר מזה דחסרון חופת נדה הוא מצד חוסר חיבת ביאה ולא מצד האיסור (דלא כדי הדבר"י הנ"ל). ובלא"ה מוכח כן מד' הרא"ש כאן דתלה ענין זה בסוגיין, הרי דהטעם משום חיבת ביאה כנ"ל, כלשון הגמ' כאן.

וע"ע רמב"ן ורא"ה לעי' דף ד' שכי' מקור לד' הרמב"ם מדין פחותה מבי"ג דל"מ חופה (עי' רש"י סנהדרין דף ס"ט), וע"כ הטעם בזה משום דצריכים חופה הראוי' לביאה. וג"ז דלא כדי דבר"י הנ"ל שהרי אין שם איסור. ובלקט הערות להגר"א גורביץ שליט"א מביא רא"י דס"ל לרמב"ן ורא"ה דלא כהרא"ש, שהרי בפחותה מבי"ג שייך חיבת ביאה רק דאין ע"ז "שם ביאה". וכי' שם לפרש חסרון חופה שא"ר לביאה לפ"ד ראשונים הנ"ל, דא"א לקיים באשה זו "תכלית הנשואין" דזה ביאה, וה"ה חולה או פחמב"ג.

[והנה לפי מהלכים אלו הדרא קו' לדוכתא מסוגיא דחופה לפסולות (ותי' הלח"מ הנ"ל הוא רק ע"ד הרא"ש בחיבת ביאה). ובפנ"י כי מהלך אחר ביישוב קו' זו (הו"ד לעי' שם) דמש"כ הרמב"ם דחופה היינו יחוד היינו רק לענין קנין הבעל, אבל לענין יציאתה מרשות אבי' מהני אפי' מסירת האב לשלוחי הבעל (כמש"כ הר"ן שם), ובזה א"ש סוגיא דיבמות הנ"ל שהרי לא גרע חופה לפסולות ממסירת האב, וכ"כ בדבר"י שם. וכע"ז כי בגרנ"ט ושע"ח (ג"ז הובא שם) דיש ב' חלקי נשואין; א' - הקנין, וב' - התחלת האישות, ומש"כ הרמב"ם דצריך יחוד רק לענין הקנין, אבל התחלת האישות מהני גם ע"י מסירת האב וה"ה ע"י חופה דפסולים למ"ד ביבמות דמהני.]

עוד שם - וע"ע ברא"ש שפסק בזה לחומרה מספק. ועי' באר יצחק אבהע"ז סי' י' שהק' מכאן ע"ד קצוה"ח סי' ר"נ שהוכיח מד' הרא"ש ב"ב דף קמ"ח ע"ב דל"א אומדנא מספק משום שזה דברים שבלב (וע"ש ובר' יונה ובקו"ש עוד טעם בדבר). ובשע"ח גיטין סי' כ"ו אות ה' תי' בזה עפ"ד תוס' לעי' דף מ"ז ע"ב, דמבאר ד' ראב"ע שם מדין טעות ולא מדין תנאי, וכה"ג ל"ש חסרון דבר שבלב כמבואר בבית הלוי ח"ג סי' ג', ע"ש ואיכמ"ל.

רש"י ד"ה אבל בע"פ לא - "דהו"ל תנאה בעלמא לא הוי תנאה דמתנה עמש"כ בתורה". בתורא"ש ריטב"א ורא"ה כי לדייק בד' רש"י דהתקבלתי הוא לשון תנאי, והק' ע"ז דא"כ מה ההבדל בין כתבה ל"י לבין א"ל בע"פ, והרי מתנה עמש"כ בתורה ל"מ גם בשטר. ועו"ק דלשון זה הוא לשון מחילה ומחילה אי"ב משום מתנה עמש"כ בתורה (כמש"כ להדיא בתוס' כאן). ומכח זה כי' שם לפרש ד' התוס' דמש"כ "כתבה התקבלתי" הכוונה בזה לדין מחילה דמהני גם בע"פ, ומש"כ דל"מ בע"פ היינו באומרת דמתחילה אין חיוב מאתיים דכה"ג הו"ל תנאי.

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

ובקו"ש כ' ליישב ד' רש"י דמדויק בד' ר' יהודה "אבל בע"פ לא" דל"מ לא מחילה ולא תנאי, ובגמ' מק' רק על מה דל"מ תנאי. וזה דל"מ מחילה לר"י אא"כ כתב לה בהדיא, כבר פ"י רש"י עצמו להלן דף נ"ז ע"א בד"ה אינה מוחלת שכי הטעם בזה משום דכבר נתחייב לה, ועי' ריטב"א שם שהק' דכל מחילה כבר נתחייב לה ומהני, ופ"י שם דתקנ"ח דל"מ מחילה משום דאנ"ס דא"י בלב שלם (וכ"כ בריטב"א דהו"ל הערמה), ואילו כותבת התקבלתי הוי בלב שלם. [וע"ע תו"י בע"ב שהק' ג"כ כנ"ל ד מהני מחילה בע"פ בכ"מ וכאן משמע בד' רש"י דל"מ, ומת' בזה שם דזה גופא החיזוק שעשו חכמים, וע"ע בסמוך בזה].

ר' יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים - ברשב"א מבואר טעמא דמילתא דתנאו קיים בממון משום דמפרשים כוונתו דמוחלת שאר וכסות, ולכן א"י מתנה עמש"כ בתורה כדמבואר בתוס'. אמנם יעוין קצוה"ח סי' ר"ט סק"א שמביא ד' רש"י ר"פ הכותב וד' הרמב"ן בב"ב שכי דלר"י מהני מתנה עמש"כ בתורה בממון אפי' תנאי גמור. וע"ש שביאר לפ"ז טעמא דר"י דמהני תנאי בדבר שבממון, דסברא הוא דלא חייבתו תורה ממון כ"א כרצונו שהרי הוא יכול למחול לו. וע"ע זכרון שמואל סי' ס"ג סק"ג.

הרי פירות דרבנן ולא עביד רבנן חיזוק - עי' קצוה"ח שם ואב"מ סי' צ"ב סק"ב שהק' דההיא דפירות מיירי מדין סילוק ולא מדין מחילה שהרי עדיין לא בא לעולם, ומת' בזה דכמו דל"מ תנאי עמש"כ בתורה ה"ה דל"מ סילוק (וכ"מ להלן ר"פ הכותב וצ"ע שם). ומוכיח מזה הקצות שם דלא כד' הרשב"א הנ"ל דמבאר טעמא דר"י דדבר שבממון תנאו קיים משום דמכוין למחול, דא"כ תק' ד' הגמ' כאן גבי פירות דמיירי בסילוק (דל"מ שם מחילה כנ"ל), וא"כ לר"י בלא"ה ל"מ ד"ז כיון דגם סילוק ל"מ על מש"כ בתורה כנ"ל. וע"ע בזה בקו"ש כאן.

ועדיין צ"ע מש"כ "ומאי כותב אומר", דמשמע דאילו היה כתיבה ממש לק"מ, ולכאורה גם בכתיבה הכוונה לסילוק ול"מ סילוק עמש"כ בתורה כנ"ל. ולפ"ד התו"י בע"ב (הו"ד לעי') יל"פ באו"א דא"י ראי' לעצם הדבר דל"מ סילוק, רק הביאו משום דמהני בע"פ דבר דל"מ כתב. ובזה מיושב ג"כ שי' הרשב"א הנ"ל דכ"ז כלול בד' הגמ' כנ"ל. [ובלשונו של רש"י משמע דג"ז מדין תנאי. וצ"ע בזה להלן ר"פ הכותב].

שם - עוד כ' בקצות שם דה"ה להיפך דלמ"ד אדם מתנה עמש"כ בתורה מהני גם סילוק, ובנתיבות המשפט שם חולק עליו והביא ראי' דלא כזה מד' התוס' ר"פ הכותב ע"ש. וע"ע קו"ש ב"ב אות רי"א שכי הטעם בזה די"ל דל"מ סילוק מסברא דאין כח ביד האדם לסלק דיני התורה, ואעפ"כ י"ל דתנאי מהני משום דתנאי אינו מבטל דין התורה רק תולה את המעשה, וממילא לא חל דין הפרטי שהתנה בו משום שאם חל דין זה שוב לא יתבטל כל החלות, וכל דין הסותר את עצמו לא חל מתחילה כידוע בשם האחרונים (ע"ע גיטין דף פ"ג ע"א).

רש"י ד"ה שאר וכסות - "שאר וכסות". מבואר דס"ל דחייב עונה אינו כדבר שבממון. והריטב"א חולק בזה וס"ל דמהני תנאי בעונה כיון דהיא חיוב הניתן למחילה כממון ע"ש. ואולי ס"ל לרש"י כד' הרמב"ן ב"ב דף קכ"ו ע"ב שכי לחלק בין עונה לשאר וכסות, דל"מ תנאי בעונה משום דעונה היא עצם ענין הנשואין ולכן תנאי בזה הו"ל קידושין לחצאין (כע"ד התוס' בע"ב). וע"ע מל"מ פ"ו אישות ה"י שהאריך בזה.

תוד"ה הר"ז - "ע"כ בדכפ"ל לתנאו איירי וכו' ותימה א"כ אמאי היא מקודשת וכו' ואור"י דאי לאו דילפינן מבג"ג ובנ"ר הו"א דאין שום תנאי מבטל מעשה". ברעק"א הק' למ"ל דיני תנאי בזה שהרי א"י ביטול מעשה רק דקדשה על צד זה. וע"ע נתיבות סי' ר"ב סק"ד שכי כע"ז בהעלם ד' התוס' כאן. ובגרי"ז ריש ה' נזירות כ' ע"ז דה"ה דא"א להגביל את המעשה שיעשה על צד א', כ"א ע"י חידוש דין תנאי דב"ג וב"ר.

ויש לבאר בזה עפ"ד שערי יושר ש"ז פ"ח בד"ה והנה, שכי דאין חסרון במעשה ע"י תנאי ולא בדעת הנצטרך להחל החלות, ודין תנאי הוא רק כח לבטל מבחוץ מדין אתי דיבור ומבטל דיבור (וכידוע בשם האחרונים עפ"ד תשו' הרא"ש כלל ל"ה סי' ט' שכי "תנאי מילתא אחריתי"). וכמו"כ לענין דידן י"ל דמעשה הקידושין מחייב

הערות ומראה מקומות פרק א"פ

שאר כסות ועונה (אע"ג דאין חיוב באלו עד הנשואין מ"מ הקידושין מחייב), ולכן א"א למנוע חיוב זה כ"א ע"י דין ביטול מעשה דנתחדש בפרשת תנאים דבגוב"ר. וע"ע בזה בגרי"ז שם ובקו"ש כאן ובברכ"ש ב"מ סי' ל"ז.

שם - וברשב"א גיטין דף ע"ה ע"ב כ' בזה באו"א בשם התוס', דתנאי שלא כהלכה גרע מגילוי דעת, שהרי ד"ז גופא דלא התנה כדין הוא גילוי דעת להיפך דאינו מקפיד בזה. ומבואר מזה דס"ל דכל תנאי מהני מסברא משום גילוי דעת דעשה רק על הצד זה, ודלא כדי אחרונים הנ"ל בד' התוס' כאן וצ"ע.

בא"ד - "וא"ת והא דתנן בפ' בתרא דמנחות הריני נזיר ע"מ שאגלח בבית חוניו". ע"י גרי"ז ריש ה' נזירות שכי' בשם הגרי"ח דנזירות ל"צ לדיני תנאי דבגוב"ר, משום דבנדר מהני תנאי לבטל מדין "האדם בשבועה". וצ"ע לפ"ז מש"כ התוס' כאן דין מתנה עמש"כ בתורה בנזירות, ואע"ג דדין מתנה עמש"כ בתורה שייך גם בסילוק משום דאין ביד אדם לבטל דיני התורה כנ"ל כמו לענין תנאי, מ"מ לענין נדר ק' דסו"ס אי"כ "האדם בשבועה".

וע"י תוס' נזיר דף י"א ע"א שהק' איך מהני תנאי בנזיר והלא אין שליחות בנזיר ומילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי דבעינן דומיא דבגוב"ר. ובגרי"ז שם כ' דלפ"ד הגרי"ח הנ"ל לק"מ קו' התוס' כיון דתנאי בנדרים ונזירות ל"צ דיני תנאים דבגוב"ר, ומת' שם דקו' התוס' הוא דוקא בגמ' שם דמיירי במתנה דלא ינהג פרטי דיני הנזירות, ובכה"ג ל"ש היתר האדם בשבועה כיון דאינו מבטל הנזירות לגמרי רק מתנה דעושה נזירות עם פרטי דינים אלו, ולכן כה"ג צריכים לפרשת תנאים (דע"ז יכול להתנות דין מסוים כמו גבי שאר כסות ועונה).

ובזה א"ש הנ"ל ד' התוס' כאן דמיירי במתנה שיוכל להתגלח בבית חוניו ואי"ז ביטול המעשה לגמרי כ"א שינוי בפרטי הדין. [וע"ע הפלאה שהק' על התוס' דיל"פ ד' הגמ' באו"א דמש"כ שיגלח בבית חוניו אין הכוונה מדין גילוח נזירות, רק דלא יתקיים נזירותו כלל ואי"ז מתנה עמש"כ בתורה. וע"ע מחנ"א ריבית פרק ל"ט].

בא"ד - "וא"ת כיון דשייך מעמש"כ בתורה גבי ממון א"כ לא יוכל אדם למחול חובו לעולם ע"י תנאי". בנתיבות סי' רכ"ז סק"ד מדייק דלא הק' מכל מחילה כ"א מחילה ע"י תנאי. וע"ע ברכ"ש בב"מ שכי' דיש ב' סוגי מחילה: א' - מחילה כעין פרעון, וב' - מחילה בדרך סילוק תביעה, ומחילה זו מהני רק מדין תנאי וע"ז הק' התוס' דזה מתנה עמש"כ בתורה, ובזה גופא פליגי ב' הלשונות בתוס' כאן. ולפ"ז צ"ל דקו' התוס' מקרע כסותי הוא ג"כ ע"ד מחילה דזה סילוק תביעה ולא מחילה ממש, ואולי התוס' ידעו דזה מדין סילוק תביעה דאל"כ איך מהני מחילה לפני המעשה והרי עדיין אי"כ חיוב וצ"ע. [וצל"ע לפ"ז מש"כ בקצות סי' תכ"ד בד' התוס' כאן עפ"ד הרשב"א הנ"ל בטעמא דר"י, וכבר הארכנו בכ"ז בפ' אלו נערו ובר"פ נערה ואיכמ"ל].

בא"ד - "והא דתנן בפ' יש נוחלין האומר פלוני יירש וכו' לא אמר כלום דמתנה על מש"כ תורה" וכו'. בזכרון שמואל סי' ס"ג סק"ג כ' דמבואר מכאן דיש לאדם כח להתנות מה שמוריש לאחרים אע"ג דזה לאחר מותו. וע"ע קצוה"ח סי' ר"ט סק"א שהק' ע"ד הר"ן ר"פ הכותב שכי' דמשו"ה ל"מ סילוק בירושה, משום דכיון דראוי ליורשו בכל שעה הו"ל כאילו הגיע לידו, ול"מ סילוק במה שכבר זכה בו, ומחילה ל"מ כיון דעדיין לא קנה ממש, וא"כ ק' למ"ל בגמ' שם טעמא דמתנה עמש"כ בתורה תיפו"ל דהוי כאילו כבר הגיע לידו.

ובאמרי משה סי' ל"ח סקכ"ג כ' לתרץ שם דיש לחלק בין אם היורש עצמו מוחל דשם כ' הר"ן כנ"ל, לבין כשמוריש מוחל דע"ז כ' ביש נוחלין דצריכים טעמא דמתנה עמש"כ בתורה, דהרי שם הנכסים בידו להעבירו לאחר מותו ואי"ז מדין מחילה או סילוק כנ"ל בשם ר' שמואל.

בא"ד - "וא"ת והא דתנן בפ' השוכר את הפועלים מתנה ש"ח להיות פטור וכו' ומאי משני והא הכא נמי לא קדשה ע"מ כן ולא שיעבד נפשי' (ולפ"ד הרמב"ן שם לק"מ דפ"י דאין לו שם שומר כלל כה"ג אלא זה התחייבות בעלמא) א"נ שאני התם דחייבתו תורה וכו' ומשעבדים עצמם לכל הכ' בפרשה הלכך במקום שאין משעבדים

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

עצמם פטור". עיי' מחנ"א ריש הלי' שאלה (הו"ד לעי' דף ל"ד ע"ב) דדן אם מחייב השואל הוא מצד קבלתו או משום דכל הנאה שלו, ומביא שם ראיי' מדי' תוסי' אלו דזה מצד התחייבות. אמנם בחזו"א דחה ראיי' זו דיל"פ כוונת התוסי' רק כגדר החיוב (וכע"ד הר"ן נדרים דף ע"ג ע"ב לענין הפרת הבעל מדר"פ) ומה"ט ל"ה מתנה עמש"כ בתורה, ואין ראיי' מזה דשומר צריך קבלה. וע"ע קצוה"ח סי' רצ"א סק"ד וחי' ר' ארי' לייב סי' ע"ח.

דף נ"ו ע"ב

כל הפוחת אפי' בתנאה - בתוסי' לעי' דף נ"א ע"א הביאו דעת הריב"ן דדין בעילתו בעילת זנות לר"מ הוא דוקא כשתנאו בטל ויש לה כתובה רק לא סמכה דעתה (וברשב"א בסוגיין מבואר הטעם בזה דכשאנה סומכת דעת מכוונת לבעילת זנות), ובשם הר"י הביאו דגם באופן דמהני מחילתה ואין לה כתובה גזרו חכמים דבעילתו בעילת זנות כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. [וע"ע הג' הב"ח במש"כ רש"י דראית הגמ' הוא מלשון "כל הפוחת", ובתוסי' לעי' שם מבואר דל"צ דיוק כ"א לפי ד' הר"י הנ"ל ולא לד' הריב"ן דלדידי' הוי סברא.]

והנה במהרש"א לעי' שם הק' לדעת הריב"ן מלשון הגמ' כאן "אפי' בתנאה" דמשמע דלר"מ כ"ש "בכותבת התקבלתי" דאיירי בה ר"י הו"ל בעילת זנות כנ"ל, ואילו לעי' שם הוכיח הר"י מדי' הגמ' בב"ק דף פ"ט ע"א דגם לר"מ מהני מחילה כזו רק דאעפ"כ הו"ל בעילת זנות כנ"ל (וכ"כ תוסי' להדיא בב"ק שם). וע"ש במהרש"א מש"כ לתרץ בזה, ודבריו צ"ע דא"כ ר"מ לא דיבר במקרה של ר"י.

אמנם יעוין רשב"א כאן ולעי' דף נ"ג ע"א שכי' להדיא דלר"מ גם בכותבת התקבלתי בטל משום דהו"ל מתנה עמש"כ בתורה. ועוד מבאר דאפי' במוחלת אח"כ בשטר ל"מ לר"מ דג"ז מתנה עמש"כ בתורה. ודבריו תמוהים שהרי מחילה להדיא מהני לכו"ע ואין בזה משום מתנה על מש"כ בתורה. וצ"ל דס"ל דחיוב כתובה הוא שיהא הבעל בחיובו כל רגע של הנשואין, ולכן חשיב מתנה עמש"כ בתורה גם מוחלת אחרי הנשואין כנ"ל וצ"ע.

ועדיין צ"ע מדי' הגמ' לעי' ע"א דכותבת התקבלתי ל"ח מתנה עמש"כ בתורה (עכ"פ אליבא דר"י), דאל"כ גם ר"י מודה דחכמים עשו חיזוק. [ואי"ל דרק למ"ד כתובה דאורייתא חשיב מתנה עמש"כ בתורה, אבל למ"ד דרבנן לא, דזה היפך הסברא דטעמא דכתובה מדרבנן משום שלא תהא קלה בעיניו וזה שייך אפי' במחילה.]

וברא"ש וריטב"א כאן ולעי' שם משמע דלא כד' הרשב"א הנ"ל, אלא גם לר"מ מחילה מהני (עכ"פ אחרי הנשואין) רק דאסור להשהותה וצריך לכתוב לה עוד כתובה, וזה א"ש כד' התוסי' הנ"ל.

דף נ"ז ע"א

כשם שנותנים לאשה כך נותנים לאיש - בראשונים מפרשים לשון זה דאין לאיש זמן קבוע, רק כשנותנים לאשה יש גם לאיש רשות לתבוע אותו הזמן להכין צרכיו. ולכן כי' במתני' "ולא למנה לי יום" ולא חילקו בין בחור לאלמון. ומביאים שם ד' הירושלמי שכי' דגם בחור באלמנה יכול לו' חביבה היא עלי כבתולה וכן להיפך. וע"ע בגמ' בע"ב שכי' דבוגרת אין לה י"ב חודש (לר"ה בכל בוגרת, ולדידן דפליגי עכ"פ אחרי י"ב חודש ע"ש) ומשמע דגם לאיש אין לו י"ב חודש כה"ג, ולהנ"ל א"ש דדין תביעת האיש הוא רק זכות לזמן שנותנים לאשה. וע"ע בזה ברעק"א.

הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה - כי' בריטב"א דה"ה לחיוב כסותה ופרנסתה כאשה לבעלה, וה"ה דמע"י לבעלה מה"ט. ועיי' רש"י לעי' דף מ"ח ע"ב (הו"ד שם) ובתוסי' וברא"ש יבמות דף מ"א ע"ב מבואר דאין לבעל מע"י בהגיע זמנה לינשא.

ובתוריי"ד לעי' שם (ג"ז הובא שם) משמע דד"ז תלוי במשנה ראשונה ואחרונה וצ"ב. ובא"ש פ"י אישות הי"ט (ג"ז הובא שם) תלה דין זה בחקירה הידוע אם חיוב מזונות דהגעת זמן הוא דין קנס ע"ז דמעוכבת

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

מחמתו לינשא (כמו דספק מגורשת חייב מה"ט במזונותי) או דזה דין דחיובי האישות מתחיל בהגעת הזמן (עי' ראיתו שם מספרי זוטא). ועי' דבר"י סי' ט"ז סק"י וחי' ר' ראובן לעי' ריש מכילתין, וצל"ע במקומו.

רש"י ד"ה ולא למנה ל' יום - "שאנינה טורחת כ"כ בתכשיטין שכבר יש בידה". וכע"ז הובא ברשב"א בשם הראב"ד, וכ' שם דלפ"ז דוקא באלמנה מן הנשואין אבל מן האירוסין לא. והק' הרשב"א בזה דמי לא מיירי גם באלמנה מזמן רב דאין לה תכשיטין מנשואי הראשונים. וכ' שם טעם אחר בזה, דאלמנה מכינה עצמה מיד כמש"כ הגמ' בע"ב גבי בוגרת, רק דעדיפא מבוגרת דאפי' לדידן דפליגי על ר"ה בבוגרת מודים בזה כיון דבטל חינא וא"צ כ"כ הרבה תכשיטין, וג"ז רק מן הנשואין אבל מן האירוסין לא בטל חינא כ"כ.

דף נ"ז ע"ב

רש"י ד"ה אבל פוסקין - "ודוקא בלא קידושין אבל קידושין בקטנה לא עד שתגדל ותאמר בפלוני אני נוצה". כ"כ בגמ' רפ"ב דקידושין דאסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר וכו'. ובהג"א מביא ד' ר"ת דס"ל דלהלכה אין איסור בזה. ובתוס' כאן כ' ג"כ דאסור לקדשה וכ' טעם אחר בזה משום דאין פוסקין וכו', ועי' בזה במהרש"א ומהר"ם שיף.

תוד"ה מאי לאו - "ול"מ לשנויי בשקידשה ואח"כ בגרה וכו' ור"ת מפ' דסתם האי לישנא". יעוין מהרש"ל ומהרש"א שפי' דר"ת כ' תי' אחר משום שחולק ע"ד התוס' בדיבור לפני זה שכ' דבגרות חשיב כתביעה דוקא כשקדשה אח"כ, וכ"כ להדיא בהג"א. ומבואר שם דגם לדידן דפליגי אדר"ה וקי"ל דיש לבוגרת י"ב חודש, יש נ"מ בדעת ר"ת בקידשה ואח"כ בגרה לפני התביעה, אם מחשבים י"ב חודש משעת בגרות.

עוד כ' שם דמבואר מד' התוס' והרא"ש דבגרה ואח"כ קידשה מונה (ל' יום לר"ה ולדידן י"ב חודש) משעת הבגרות, ואילו ברש"י מבואר דמונה כה"ג משעת אירוסין (ועוין בפנ"י שכ' דלא פליגי). ועד"ז תי' הר"ן נדרים דף ע' ע"ב קו' התוס' בדיבור אח"ז מד' הגמ' שם שהק' בוגרת בל' יום סגי, ופי' הר"ן הכוונה דלא משכח"ל י"ב חודש בבוגרת שנתקדשה כ"א כשנתקדשה ביום שבגרה, דאל"כ יש לה פחות כיון דמונין משעת בגרות כנ"ל. וצל"ע למה התוס' לא תי' כן כאן.

דף נ"ח ע"א

אי"ב קבל מסר הלך - מבואר בגמ' דמסירת האב לשלוחי הבעל מאכילה בתרומה ואי"ב חשש סמפון. וכ' בתו"י דכ"ז רק אליבא דרב שכ"כ לעי' דף מ"ח ע"ב, אבל ר' אסי חולק שם בזה וס"ל דאין מאכילה בתרומה.

אמנם ברש"י שם מבואר דטעמא דר"א משום שמא תשקה, ועי' תוס' שם שהוכיחו דטעמא דר"א הוא משום סמפון (שהרי מתני' שם כמשנה אחרונה, ובגמ' להלן בסמוך מבואר דטעמא דמשנה אחרונה משום סמפון אפי' לפי עולא), וכה"ג אין חשש משום דמסתמא בדק לה. ועי' שכ' דאי"ז סברא כ"כ כמו גבי הגיע זמן, ולכאוי' כוונתם כמש"כ רש"י בע"ב כאן, דבהגיע הזמן הטעם הוא משום לא שדי איניש זוזי דמזונות בכדי.

וברעק"א כאן כ' ליישב שיי' רש"י דר"א למד משנה אחרונה משום שמא תשקה ע"ש. ובתוס' קידושין דף י"א ע"א פי' באו"א ד' מסר והלך" הוא דבר א', וכה"ג שהלך האב יש לחוש יותר לסמפון.

רש"י ד"ה מחצה חולין - "לפי שכל כבודה דבת מלך פנימה ואבי' ואחי' אינם אצלה שיתעסקו בצרכיה". ובתוהרא"ש כ' טעם אחר בזה דגבי נשואה יש לה הפסד אם יתן לה הכל תרומה, כיון דתרומה יותר זול מחולין (ולר"ט אינה מקבלת כשיעור דמי חולין כמבואר), רק דכ"ז שהיא ברשות אבי' הוא מחליף עמה בשווי' בחולין, ולכן נותן לה הכל תרומה.

הערות ומראה מקומות פרק א"פ

ובאוי"ש פ"י אישות הי"ט כ' ביאור אחר בחילוקו של אב"י בין ארוסה לנשואה, דחיוב מזונות דהגיע זמן אינו מדין חיובי נשואין ולכן מע"י שלה (כנ"ל במתני' בשמו בדעת תוס' והרא"ש), ולכן לא חששו לתקן שלא יהא לה הפסד מתרומה כנ"ל, ורק בנשואה חששו שלא יהא לה הפסד כיון דאין לה מע"י להשלים החסר.

בד"ה והאי קנין אחיו הוא - "אבל כנסה הר"ה כאשתו לכ"ד והכתוב קראו אשתו וכו' דקני"י בביאה וכי היכי דקידושי ביאה מאכילין בתרומה דאיתקש הוויית להדדי כך מאכילין ביבמה". ע"י קובה"ע סי' מ"ז אות ז' שלמד מכאן דאשת כהן אוכלת בתרומה מדין "קנין כספו" ממש כמו בעבד כנעני, ולכך הצטריך רש"י להיקש הוויית לרבות "קנין ביאה" ג"כ. וע"ע אב"מ תשו' י"ז שהוכיח מכאן דגם בעבד מהני קנין איסור לבד, כיון דקנין כספו דאשה הוא רק קנין איסור. ומבואר שהבין ג"כ דאשה הוי "קנין כסף" כפשוטו כמו עבד, ומש"כ הר"ה כאשתו לכ"ד וכו' כוונתו לוי דמהות קנין יבום הוא קנין אישות. וע"ע בסמוך בדעת ר"ת.

תוד"ה ואפי' כולן - "פ"י בקו' דה"ה אפי' כולם בפני הבעל וכו' ולר"ת נר' דהך דרשא דדריש בגמ' קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין דאחיו הוא אסמכתא בעלמא הוא דמדאורייתא מיכל אכלה וכו' אבל ק"ק אי חשיבא יבמה קנין כספו דיבם הא דקאמר ביבמות בפי' אלמנה וכו' הול"ל הא קני"י כדאמר גבי אירוסין". מבואר שלמדו בכוונת ר"ת דיבמה אוכלת מדאורייתא מחמת "קנין יבם". ובאב"מ ובקובה"ע שם הוכיחו מכאן דס"ל לר"ת דאכילת אשת כהן אינו מדין "קנין כספו" ממש כדי רש"י הנ"ל, שהרי אין ליבם בזקוקתו שום קנין כסף.

אמנם בראשונים הוסיפו קו' בשם ר"ת דלד' רש"י הול"ל במתני' אין היבמה אוכלת, ומכאן זה פ"י ר"ת דלעולם אין קנין היבם מאכיל כיון דזה רק "קנין אחיו", ויבמה אוכלת מכאן קנין אחיו המת (ורש"י כאן ובמתני' כ' דפקע קנין המת). ולפ"ד מבואר בפשיטות דרק כשאכלה בחיי הבעל אוכלת אצל יבמה ע"ש.

ולפ"ז אין ראוי שלא למד ר"ת כרש"י בפ"י לשון קנין כספו, שהרי היבמה היא "קנין כספו" ממש של המת. וכע"ז כ' בריטב"א יבמות דף ס"ז ע"ב. וע"י קר"א שם וקובה"ע שם שהעירו דלא מצינו דין אישות במת כ"א מדין זיקה ככנוסה ואנן קי"ל דאין זיקה ככנוסה. [וע"ע בזה בד' הראשונים ובקובה"ע בהשמטות].

שם - ובריטב"א כאן כ' יותר מזה דלד' ר"ת אשת כהן אוכלת מכאן הדין שדרשו בספרי מקרא ד"וכל טהור בביתך יאכל קדש". וכ"כ בשטמ"ק בשם ר"ת בסי' הישר, וכ"כ רש"י עצמו קידושין דף י' ע"ב. ובתוס' יבמות שם הביאו דרשא זו וכי דזה אסמכתא בעלמא ע"ש. ולפ"ז אין ראוי מאכילת יבמה לענין אכילה מדין "קנין כספו", שהרי א"צ קנין היבם ולא קנין המת כ"א גדר "טהור בביתך". וע"ע בערל"י יבמות שם שם"כ ג"כ דיבמה בכלל דין "טהור בביתך".

ויל"ע בזה בד' ספרי זוטא (הו"ד באוי"ש בהלי' אישות שם) שם דארוסה אינה בכלל טהור בביתך עד הגעת זמן דאז מע"י של הבעל (וע"י מש"כ למעלה בשם האוי"ש בזה), וא"כ צ"ע דלכאורה לא עדיף יבמה מארוסה בזה.

וע"י משנת ר"א יבמות סי' כ"ו ואוסף חידושי' סי' י"א (הו"ד ביבמות שם) שם דלעולם אין כוונת ר"ת לוי דיבמה בכלל "טהור בביתך" של היבם, אלא כוונתו דדין "טהור בביתך" הוא "דין כהנת" שחל על אשת כהן בחיי הבעל, ולא פקע ד"ז עד שחזרת לבית אב"י במיתת הבעל, וס"ל לר"ת ד"קנין היבם" מהני דע"ז אינה שבה אל בית אב"י, ולכן היא אוכלת אצל יבם מדין כהנת דחל עלי' בחיי בעלה. ע"ש מש"כ בזה דכ"מ במש"כ ביבמות שם דין יבם פוסל מקרא ד"ושבה אל בית אביה" ע"ש.

[וכי' שם דרש"י עצמו הביא דרשא זו בקידושין, וי"ל דכ"כ רק בנשואה ע"ש. ועו"ל דס"ל דפקע במיתת בעל. ועדיין צ"ב ד' רש"י כאן שם רק משום "קנין כספו" כנ"ל, וע"ע בפנ"י. ובזכר יצחק סי' ל"א כ' עוד נ"מ בטעם "כל טהור בביתך" דמה"ט עבדי' אינם עבדי עבדים, וע"ע מש"כ בזה ביבמות ר"פ אלמנה לכ"ג ואיכמ"ל].

רש"י ד"ה המותר - "הקדיש את מותר מע"י אשתו וכו' שפסקו חכמים ולא הקדיש מע"י עצמן". אמנם בתורה ר"מ אומר הקדש ור"י הסנדלר חולק. [וע"ש שכו' דרש"י לכ"כ כדי ליישב קו' תוס' בד"ה מתוך, ע"י להלן].

קסבר כי תקינו רבנן מזוני עיקר - בתורה ר"מ אומר דר"ה ס"ל כן ולא ס"ל מזונות דאורייתא. ומת' שם דא"י ד' ר"ה עצמו. ועוד תי' דמשמע כאן דלר"ה מזונות ג"כ מדרבנן.

וברשב"א מפרש דמזוני עיקר דהוא דאורייתא. וע"ש שהק' ממשי"כ בגמ' דלר"ל ל"מ איני ניזונת וא"ע משום דס"ל מע"י עיקר ומזוני משום מע"י, וק' דכאן מיירי בדעת ר"מ ולע"י דף נ"ו ע"ב מבואר דלר"מ ל"מ תנאי ע"מ שאין לי עליך שאר (מזונות) וכסות משום שהם דאורייתא. ותי' דס"ל לר"מ רק דכסות דאורייתא ודרש כדרשת התנא לע"י מ"ח ע"א "לפום שארה תן כסותה" ע"ש.

ועוד תי' שם דד' ר"ל יתכן גם אם מזונות דאורייתא, דעיקר כוונתו הוא דיש תקני"ח במע"י וזה תקנה שלו, ומה"ט א"י לוי א"נ וע"א. אמנם בתורה ר"מ אומר שגם אם מזונות דאורייתא יכולה לוי' איני ניזונת וא"ע, כיון דתקנת מע"י הוא רק משום איבה דענינו לחזק את חיוב המזונות ע"ש. ובפנ"י כי לתלות ד"ז במחלו' רש"י תוס' לע"י דף מ"ז ע"א, שהרי לד' התוס' שם מע"י משום איבה דקטטה ע"ש וצ"ע.

[ולכאורה ד"ז תלוי במחלו' ראשונים להלן ר"פ הכותב אם מהני סילוק בדאורייתא. ואולי כוונתו דמהני מדין מחילה וצ"ע. וע"י להלן שיש מחלו' אם א"נ וא"ע מהני מטעם א"א בתקני"ח או מדין סילוק].

אפי' למ"ד יכול הרב לוי' לעבד וכו' כ"ש אשתו - פשטות כוונת הגמ' דאפי' למ"ד מע"י עיקר, סברא הוא דלא תקנו לו חכמים מע"י כשאינה נזונית מקרא ד"וחי עמך". אמנם בריטב"א כי דר"ל ס"ל דזכות מע"י הוא קנין בגוף הידים למע"י כקנין דקל לפירות כמו שנבאר בסמוך, ולכן לעולם מע"י לבעל אפי' כשאינה נזונית, רק דמע"י נעשים כעין אפותקי לאשה לגבות ממנה מזונות' שהוא חייב לה מכח קרא ד"וחי עמך", ומה"ט א"י לפטר ממנה. וכ"כ הרא"ה. וע"ע בסמוך.

ופליגי אדר"ל וכו' מתוך שיכול לכופה למע"י - בתוס' לע"י דף מ"ז ע"ב ד"ה תקנו מבואר דפליגי בתקנת מזונות, דר"ל ס"ל דמע"י עיקר ולכן ס"ל דא"י לוי' איני ניזונת וכו'. ולפ"ז כוונת ד' ר"ל הוא זה גופא דיכול לכופה למע"י ואינה יכולה ליפטר ע"י אמירת איני ניזונת. ובריטב"א כאן כי לבאר באו"א דר"ל ס"ל דזכות מע"י הוא כקנין הגוף לפירות ולכן הבעל יכול להקדישו היום (כנ"ל בשמו ובשם הרא"ה), משא"כ אליבא דר"ה אין לבעל קנין במע"י כ"א שיעבוד בעלמא.

ובתוס' לע"י שם ד"ה זמנין כי דל"ש קנין בגוף הידים לפירות. וע"ע רשב"א סוף סוגיין שכו' טעם בזה משום ידידי האשה אינם של בעל (ומש"כ בגמ' יקדשו ידך וכו' הכוונה לדמי המע"י), ועוד דמע"י אינו כשאר פירות שבאים מהגוף ע"ש. וע"ע מש"כ בזה בקו"ש ובאב"מ בסי' פ"א סק"א. [וברשב"א כי ג"כ דפליגי בתקנת מזונות כד' התוס', אמנם תו"ד שם כי גם כד' הריטב"א דיש קנין בידים (ודבריו הנ"ל דל"ש קנין הגוף לפירות הם קו' בסוף הסוגיא ע"ש), ויל"פ כוונתו דאמירת איני ניזונת מפקיע את הקנין בידים, ונבאר הטעם בזה בסמוך].

וע"ע אב"מ שם סק"ב שכו' גדר בזה אליבא דר"ל, דאינו קנין הגוף לפירות ממש, אלא כעין משכון על מע"י וממילא הפירות הם שלו מדין ארעאי אשבח ע"ש. וכע"ז כי ברכ"ש ב"מ סי' י"א בשם רעק"א ר"פ בזורק דאין ההקדש בידים כ"א בשיעבוד למע"י ע"ש. וע"ע חי' ר' ראובן שם סי' י"ט.

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

שם - והנה בראשונים הו"ד הרמב"ם פ"ו ערכין הכ"ח שכי' ייקדשו ידך לעושיהן הואיל והן משועבדין לו הרי כל מעיי קדש הא למה זה דומה לאומר אילן זה קדש שכל פירות שיעשה להבא קדש". ומקי ע"ז דק"ל כר"ה דס"ל דיכולה לו' איני ניזונת, ופוסקים ג"כ דא"א מקדיש דשלבי"ל, ומבואר בגמ' דמה"ט ל"מ מקדיש מעיי אשתו. וכי הראשונים בזה דס"ל להרמב"ם דמש"כ בגמ' דרק לר"ל הוי כאומר יקדשו ידך, אין הכוונה דרק לר"ל מהני משום דרק לדידי הוי קנין בידים כנ"ל מהריטב"א, אלא גם ר"ה ס"ל דשיעבוד מעיי הוא כקנין בידים, ואעפ"כ ס"ל דעיי אמירת איני ניזונת פקע עצם הקנין, משום דכיון דיכולה לו' איני ניזונת לכן לא מפרשינן דבריו "נעשה כאומר יקדשו ידך", אבל באומר מפורש מהני לכו"ע.

ועיי' אב"מ שם סק"ג וסוסק"ב שכי' הטעם בזה דאע"ג דנחשב הקדש גוף לפירות כנ"ל בדי' הרמב"ם, אעפ"כ מהני לר"ה א"י וא"ע מדין א"א בתקנ"ח. וכע"ז מבואר בדי' הרשב"א הנ"ל שכי' ג"כ דזה קנין בידים, ואעפ"כ כי' דמחלו ר"ה ור"ל הוא בגדר תקנת מזונות, דלר"ה יכולה לו' איני ניזונת וע"א מדין א"א בתקנ"ח.

[ויעוד ביארנו שם דלפ"ז שיעבוד מעיי ל"ח קנין בידים רק כתוצאה מאמירת א"י וא"ע. וד"ז מבואר יותר לפ"ד האב"מ הנ"ל דא"י קנין ממש כ"א שיעבוד כמשכון, דבזה י"ל בפשיטות דכיון דיכול לסלקו בקל אינו כ"כ כגבוי. ועיי' מש"כ להלן בסמוך בדי' התוס', ולהלן נ"ט ע"א בדי' רש"י שם.]

רש"י בד"ה אינה ניזונת - "שאין לו במה לזונה". הריטב"א מפרש די' רש"י שהעמיד דוקא כה"ג משום דאלי"כ חייב לזונה וא"י לו' צאי מעיי במזונותיך (עכ"פ בדלא ספקה) כמו שדנו גבי ע"ע. וכ"מ בתוס' לעי' דף מ"ז ע"ב, ועיי' בהפלאה. ועיי' ריטב"א שכי' הטעם בזה שהרי יש מלאכות דאשה חייבת לעשות לבעלה אפי' כשאינה ניזונת, כגון צורכי הבית לבשל ולאפות ולהניק את בנה וכו' דאינם מעיי של ממונות, ולכן אינו ראוי שהבעל יוכל לסלקה ממזונות. [ועיי' ריטב"א ורשב"א להלן ר"פ המדיר.]

ובאב"מ שם סק"ב כי' ביאור אחר בדי' רש"י עפ"ד הריטב"א והרא"ה הנ"ל דס"ל לר"ל דשיעבוד מעיי הוא קנין בידים, ומה"ט גם באינה ניזונת מעיי שלו, ומש"כ בגמ' דא"י להקדיש באינה ניזונת היינו משום דמעיי משועבדים לאשה לגבות מבעלה חיוב מזונות כדין אפותקי סתם, ולכן כי' רש"י כאן דאילו יש לו במה לזונה רק דאינו רוצה לזונה יכול הוא להקדיש מעיי, כיון דכה"ג אינה יכולה לגבות מזונות ממעיי כדין אפותקי סתם דא"י לגבות ממנו כשיש נכסים אחרים. [וכבר הבאנו בשמו דשיעבוד מעיי הוא בגדר משכון לבעל, ולפ"ז גוף הידים ממושכנים לבעל לגבות ממנו מעיי, ומעיי שוב ממושכנים לאשה לגבות ממנו מזונות. ועיי' בזה בפניי.]

בד"ה סיפא איצטריכא לי' - "לאשמעינן פלוגתא דמותר דלא שייך במזונות ואע"ג דאינה ניזונת איכא מ"ד קדוש לאח"מ כשירשנה כדלקמן". צ"ב למה א"א לאשמעינן פלוגתא זו גם בעיקר מעיי לאח"מ. ובהג' הראמ"ה כי' ע"ז עפ"ד הריטב"א והרא"ה הנ"ל דגם באינה ניזונת מעיי דבעל רק דממושכן לחיוב מזונותי, ולכן לאח"מ הו"ל עיקר מעיי בכלל מותר. אמנם יעוין בריטב"א שהעיר כן דלפ"ד הנ"ל הוי מעיי לאח"מ כמותר, וכי' דלא נקטו כאן מעיי משום דרבותא טפי במותר ממש לאח"מ מאשר מעיי לאח"מ ע"ש. אלא דעדיין צ"ב די' רש"י כאן שכי' דלא שייך פלוגתא זו במותר. ועיי' פניי שעמד בכ"ז.

בד"ה לעולם במעלה - "וה"ה נמי דמצי לאוקמא כשאין מעלה לה מזונות ומעלה לה מעה אלא משום רב דאית לי' יכולה אשה וכו' ומוקי רישא וכו' להכי אוקי סיפא בנזונת". מפרשי הש"ס מבארים כוונתו דלפ"ז רב ושמואל יסברו מעה תחת מעיי ומזונות תחת מותר כמש"כ בגמ' אליבא דראב"א. ומש"כ דמשום רב אוקי לה בנזונת כיון דמוקים רישא בניזונת, עיי' קרני ראם שהקי' דלפי הצד הזה דמעה תחת מעיי א"כ ניזונת היינו מעה ולא מזונות ממש. ועיי' מהר"ם שיף שכי' דע"כ ניזונת דרב היינו מזונות ממש שהרי ע"ז אמרה א"י וא"ע ועל מעה ל"מ ד"ז כמש"כ בטור בשם ר' יונה. [ועיי' מהר"ם בשי' רש"י. ועיי' במפרשי הש"ס בפשט הסוגיא.]

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

שם - וע"ע במפרשים שהק' ע"ד ר' יונה הנ"ל, דמנין להגמ' לוי דר"ה פליג אדר"ל שהרי ר"ל דיבר בסיפא דמתני' דהיינו במותר מע"י וכה"ג מודה ר' הונא דל"מ לוי איני ניזונת ואיני עושה כנ"ל. ומת' בזה עפ"ד התוס' כאן דר"ל יסבור כראב"א, ולפ"ז לא מדובר במעה אלא במזונות ממש ולכן מהני אמירת איני ניזונת. ועוד כי דע"כ פליגי גם לענין עיקר מע"י שהרי ל"ש לשון ר"ל דיכול לכופה על מותר מע"י, שהרי אינה חייבת לעבוד יותר מחמש סלעים (וע"י ריטב"א שדחק לפרש בזה דאם עשתה מותר יכול לכופה לתת לה).

[וע"ע פנ"י שכי להוכיח דדברי ר' יונה הם רק בניזונת, ולכן אינה יכולה לוי איני רוצה מעה ואיני נותן מותר מע"י, משום דע"י מזונות הכל של בעל ואפי' מציאתה משום איבה וה"ה מותר. וע"ע בראשונים שהביאו דר' האי בשאילתות כי להדיא דלא כדי ר' יונה].

תוד"ה מאי לאו בניזונת - "לא כשהוא זן אותה קאמר דא"כ יקדשו מע"י וכו' כדאמר לק' אלא בניזונת כלו' שחפץ לזונה והיא אינה רוצה". כוונתם להוכיח דמיירי כשאמרה א"נ וא"ע ולכן א"י להקדישם, אבל מה דיכולה לוי כן אינו מפקיע קנין הבעל במע"י. ומשמע דאפי' לר"ה כ"ז דניזונת יכול הוא להקדיש. וצ"ע בזה מדי' התוס' עצמם לע"י מ"ז ע"ב (הו"ד לע"י) שכי דגם לר"ל אין לבעל קנין בידים למע"י דל"ש קנין כזה, ואפי' הריטב"א לא כי דיש קנין בידים כ"א לר"ל ולא לר"ה. ועו"ק דהר"ן והתוס' כי דלר"ה מע"י הוי דבשלב"ל כנ"ל (ורק להרמב"ם מהני כיון דזה קנין בידים). [ואולי יל"פ כוונתם דשכשיבואו לידו יקדשו לר"מ דאדם מקדיש].

שם - וע"ע שטמ"ק דמבאר מחלו' רש"י ותו' כשהקדיש הבעל בניזונת דחל ההקדש, אם יכולה לוי אח"כ איני ניזונת וא"ע אליבא דר"ה. וברשב"א כי להדיא דמהני כה"ג, וכ"כ בבית יעקב. ונראה לתלות ד"ז אם שיעבוד הבעל מוגבל עד שאומרת איני ניזונת, דא"כ לא עדיף כח הקדש מכח המקדיש. ואולי יש לתלות ד"ז בנדון הנ"ל אם דין איני ניזונת הוא מדין סילוק ממוני או משום א"א בתקנ"ח. וע"ע בחי' ר' שלמה ס"י י"ד.

בד"ה מתוך - "ומתני' דקתני עושה ואוכלת מוקי כדר"א בסמוך דמעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף". בראשונים ומפרשי הש"ס מבארים דק"ל להתוס' דע"כ מיירי בניזונת דאלי"כ א"י לכופה על מע"י כמבואר, וא"כ ק' רישא אמאי עושה ואוכלת שהרי ל"מ אמירת איני ניזונת וא"ע אליבא דר"ל, ולכן כי התוס' דמיירי בניזונת ואינה ניזונת דהיינו במעלה לה מזונות ולא מעה כמש"כ בגמ' להלן לראב"א. וכתבו שלא כי התוס' איפכא דמעלה לה מעה ולא מזונות משום דזה לא שכיח כמש"כ התוס' להלן.

דף נ"ט ע"א

רש"י ד"ה ותהא אסורה - "לפי שנאסר מע"י עליו וא"א לו ליזהר שלא תטחון ולא תאפה". בקצוה"ח ס"י ש"י סק"ב תלה ד"ז בדין אומן קונה בשבח כלי, וע"ש נתה"מ סק"ג שהק' דשאני נודרת דעצם עשיית המלאכה בשבילו אסורה. ומת' בזה בחי' הגרש"ש ב"ב ס"י ד' סק"ו דע"כ אין האיסור כאן מעשה המלאכה דא"כ ל"ש להק' מצד דבשלב"ל, וע"כ האיסור כאן הוא מצד השבח, ולכן תלוי בדין אומן קונה בשבח כלי. [ונר' הטעם בזה דאין המלאכה נאסרת משום דמשועבדת לו למלאכה עצמה].

בד"ה להעדפה - "והשתא נמי הו"מ לאקשוני סו"ס לא בא לעולם דהא לא נעשה". כ"כ הר"ן בסוגיין (הו"ד לע"י) לענין עיקר מע"י ומותר שלא ע"י הדחק דלכו"ע הוי דבעל, ואעפ"כ עד שבאו לעולם הו"ל דבר שלב"ל ול"מ הקדש הבעל מה"ט כ"א לר"מ. והר"ן מק' כן שם ע"ד הרמב"ם שכי להלכה דמהני הקדש מע"י בפירש להדיא יקדשו ידך, ובדעת הרמב"ם צ"ל דגם לר"ה מהני הקדש בידים עצמם לענין מע"י כעין דקל לפירות כמש"כ לע"י (ולד' האב"מ הובא לע"י זה מדין משכון). ולכאורה מדי' רש"י כאן נר' דס"ל כדי הר"ן (וכן מדי' תוד"ה וכי נראה שהסכים לקו' זו), ואולי י"ל דכאן מיירי בהעדפה יותר על חמש סלעים דאינה חייבת לעבוד אלא שאם עבדה הוי שלו, וצ"ע אם שייך בזה קנין דקל לפירות וצ"ע.

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

בד"ה לכשאקחנה - "ואע"ג דהתם קאמר לכשאקחנה והכא לא קאמרה לכשאגרשנה אין נר' לו לחלק". במהרש"א כי דמה"ט פשיטא להו דלא פירש לכשאגרש דא"כ לא הוי פליג ת"ק אדריב"נ, שהרי ת"ק חולק רק משום דלא חייש לשמא תתגרש אבל כשהפר להדיא על סמך זה מהני, וכ"כ הרשב"א. וכי המפרשים דלפי"ז צ"ל דל"ג בגמ' דאמרה לכי מיגרשה. וע"ע בק"ר שכי דדוחק לוי דפליגי מצד דבשלב"ל.

אמנם בר"ן נדרים דף פ"ה ע"ב כי טעמא דת"ק דס"ל דהפרה לא מועילה או דנדר לא חל כה"ג כיון דחל רק לאחר גירושין, ומסתמא הכוונה בזה דפליג משום דבשלב"ל ודלא כדי הק"ר. ומש"כ דאין ההפרה מועילה אולי כוונתו כמש"כ הראשונים כאן להק' לריב"נ דאיי"ז דברים שבינו לבניה כיון דנדר חל רק לאחר ביטול הנשואין ואיי"כ "בין איש לאשתו". ובראשונים מת' בדעת ריב"נ דהו"ל בינו לבניה משום דנדר זה נוגע שלא תנשא לו עוד אח"כ, וכ"מ ר"פ אלו נדרים (ע"ש ובראשונים דהפרה זה מהני רק לזמן שמותרת לו, וע"ש בריטב"א שכי דהפרה חלה מיד לענין הנוגע לבעל).

[ובעיקר קו' הנ"ל, עי' רשב"א שתי' דלא ס"ל לריב"נ קונמות מפקיע מידי שיעבוד. ובריטב"א תי' דהוי בינו לבניה משום דאם אמרה איני ניזונית חל הנדר (כמש"כ בתוס' כאן). אבל ק' דמירי כאן לענין מלאכות דל"מ בזה איני ניזונית וע"א (כמבואר מיד בסמוך מדי הר"ן, וכ"כ הריטב"א עצמו) וצ"ע. וע"ש עוד תי' דבעל מוחל השיעבוד לענין שיוכל להפר, ולמסקנא כאן י"ל עוד דלא אלמוה חכמים לענין להפסידו כח הפרה. וכ"ז צ"ב דכיון דסוכ"ס לא חל הנדר מה שייך לוי דלענין ההפרה חל].

בד"ה הכא אין בידה - "תימה דהא בידה לוי איני ניזונית ואינו עושה". בר"ן נדרים שם תי' ע"ז דאפי' באומרת כן דפטורה ממע"י אבל עדיין מחויבת בשאר המלאכות השנויות במתני' להלן בע"ב כגון טוחנת אופה ומבשלת ומניקה את בנה ובאלו ל"מ אמירת איני ניזונית לפוטרה כיון דאינם תחת מזונות, ועל אלו המלאכות חייש ר"י כדי רש"י הנ"ל דא"י ליהדר מהם. [ומש"כ דל"מ איני ניזונית במלאכות אלו, כ"כ בריטב"א שם (הו"ד לעי'). אבל תוס' עצמם דלא כ"כ אלו לשי' שכי להדיא להלן ס"ג ע"א דמהני איני ניזונית גם על שאר מלאכות].

דף נ"ט ע"ב

רש"י ד"ה דקדושת הגוף נינהו - "כקדשי מזבח שאין להם פדיון כך אין לקונם פדיון להיות נותר למי שנאסר עליו". מבואר מדבריו דמה"ט אין קדו"ד מפקיע מידי שיעבוד משום שיש להם פדיון, וכ"מ בדבריו יבמות דף ס"ו ע"ב בד"ה רבא שכי "ודוקא קדוה"ג אבל קדו"ד לא כדתנן מוסיף עליו דינר ופודה הנכסים הללו". וכע"ז כי גם בגיטין דף מ' ע"ב, וע"ש בתוס' שכי דמקורו מדי הגמ' כאן.

ובתוס' שם הק' דממנ"פ אם ע"י השיעבוד נחשב אינו ברשותו איך חל ההקדש גבי קדוה"ג, ואם נחשב ברשותו למה לא חל גם קדושת דמים. ותי' הר"י שם דרבא לטעמי' דס"ל פ"ב פסחים בע"ח מכאן ולהבא הוא גובה ולכן חל ההקדש, "ודוקא קדושת הגוף שאין לו פדיון מפקיע מידי שיעבוד וכו' דכיון שחל שעה אחת תו לא פקע דלא עדיף שיעבוד מנתינת דמים וכו' דקדושת הגוף כיון דחיילא תו לא פקע אבל קדושת דמים לא אליהם כח הקדש מכח מקדיש כיון דיש לה פדיון וראויה לפקוע".

וידוע ביאור הקצוה"ח בזה סי' קי"ז סק"ב דגביית שיעבוד הוא כמו פדיון, ולכן במקדיש קדו"ד לא פקע השיעבוד אלא אדרבה ההקדש יוצא לחולין ע"י הגביי' מדין פדיון (ע"ש עוד מחלו' רמב"ם וראב"ד אם גם קדו"ד מפקיע מידי שיעבוד). ועי' קובה"ע סי' נ"ב סק"ה שהביא ד' הקצות, ותמה ע"ז דאיי"ז דומה לפדיון דגבי פדיון ההקדש מתחלל ע"ז שהמעות נכנסו תחתיו.

הערות ומראה מקומות פרק א"פ

ובקובה"ע שם ובגרש"ש מערכת הקנינים סי' י"ב מבארים בזה באו"א דהקדש מוגבל לכח המקדיש כלשונם הנ"ל, רק דקדוה"ג כיון דחל תו לא פקע, משא"כ קדושת דמים דמצינו דמתחלל ע"י פדיון, כמו"כ יוצא לחולין עי"ז שהוגבל כח המקדיש. ומש"כ "לא עדיף שעבוד מנתינת דמים וכו' כיון דיש לה פדיון וראוי לפקוע", כוונתם בתורת רא"י מפדיון דקדו"ד בלבד ראוי לפקוע ע"י הפקעת דין הממון ולא דזה פדיון ממש כנ"ל.

ובקובה"ע שם מבאר עוד דפדיון מוציא לחולין בקדו"ד משום דקדושה זו תלויה בדין ממון ההקדש (כמש"כ בגמ' סוף חולין תרנגולת שמרדה פקע קדושתה), וזה רק בקדו"ד ולא בקדוה"ג, ולכן ה"ה אם תם ממון ההקדש עי"ז דכח המקדיש מוגבל ג"כ פקע קדושת ההקדש. ועי"ע אמר"מ סי' י"ג ואחיעזר ח"ג סי' מ"א. ועי"ע בסמוך.

עוד שם - ובקצות שם סק"ו הק' ע"ד התוס' בגיטין הנ"ל (דהקדש חל במקום שיעבוד רק לרבא לשי' דמכאן ולהבא הוא גובה), א"כ צ"ע דבגמ' כאן מבואר דהקדש מפקיע מידי שיעבוד גם אליבא דאב"י דחולק שם, וגם הדרא קו' הגמ' כאן לדוכתא דמתני' דנדרים "קונם שאני עושה לפיך" הו"ל דבשלבי"ל. ות"י שם דתוס' כ"כ רק בבע"ח דגובה גוף הדבר, ולכן אילו היתה גבייתו למפרע לא חל ההקדש כלל ול"ש שיפקיע מידי שיעבוד, משא"כ כאן דשיעבוד הבעל אינו על גוף האשה כ"א לענין מע"י, שפיר חל ההקדש על הגוף ועי"ז מפקיע שיעבוד מע"י. [ועי"ש שכי' לדמותו למשכיר ושוכר דגוף הדבר של משכיר וחל ההקדש עי"ז, ועי"ע בסמוך בד' התוס'].

ובריש דבריו שם הביא ד' הט"ז ומהרי"ט שכי' דהקדש מפקיע מידי שיעבוד רק במקום דמקדיש יכול לסלקו, ומה"ט מהני הקדש במע"י משום דיכולה לתת לו חמש סלעים שלה (אם יתן לה אחר ממון ע"מ דאין לבעלה רשות בה) ועי"ז לסלק שיעבוד מע"י, אבל בשאר שיעבודים לא חל ההקדש כלל. [ומק' ע"ז שם מד' רש"י כאן והר"ן בנדרים (הו"ד לעי' בע"א) דריב"נ חשש שמא יגרשנה לגבי מלאכות דא"י לישמט ע"ש].

וכי' שם הקצות דמקור ד' הט"ז הוא ממש"כ התוס' בגיטין שם (בסו"ד גבי איצטלא דפרסוה אמיתנא) דכה"ג דא"י לסלקו בזו"ז לא חל ההקדש, משום דגם רבא עצמו מודה כה"ג דלמפרע הוא גובה כדמבואר בפסחים שם. וכי' שם דיש לחלק לפ"ד הנ"ל, דרק בבע"ח צריך דיכול לסלקו, אבל שיעבודי אשה דאינם על גופה א"צ לזה כיון דגם לאב"י חל ההקדש כה"ג כנ"ל. [ועי' אב"מ רס"י פ' שכי' להוכיח דיכול לסלקו גם בשאר מלאכות].

בא"ד - "שהרי אינו הקדש גמור למיתפס פדיונו אלא אסור על אדם אחד". כוונתו דמש"כ בגמ' דקונמות כקדוה"ג דמי להפקיע שיעבוד היינו דוקא בקונם פרטי דלא אלים קדושתו למיתפס בו פדיון, משא"כ קונם כללי דקי"ל בנדרים דף ל"ה ע"א שיש לו פדיון, וכ"כ ברא"ש ובר"ן שם. וכ"כ ברשב"א ובר"ן שם דף כ"ט ע"א בשם ר' יונה דקונם כללי יש לו פדיון משום דאלימ קדושתו ע"ש. ועי"ע ברא"ש ור"ן שם דף פ"ו ע"ב.

ובקובה"ע בסי' נ"ב כי דמקור ד"ז הוא מכח סתירה, דבר"פ האשה רבה מבואר דקונמות כקדו"ד (ועי"ש בתוס') ואילו בגמ' כאן מבואר דזה קדוה"ג, ולכן כי לחלק דשם מיירי בקונם כללי דיש לו פדיון וכאן מיירי בקונם פרטי דא"י פדיון. והק' ר' אלחנן שם סק"א דלכאורה איפכא מסתברא, דקונם כללי דאלימ שיעבודו צריך להפקיע מידי שיעבוד יותר מקונם פרטי. וכי' שם לבאר בזה עפ"י הנ"ל דל"מ קונם כללי להפקיע משום דשיעבוד כפדיון, ואי"ז חלישות דאדרבה מה שיש לו פדיון הוא מתוך אלימות הקדשו כלשון רש"י.

עוד כי שם מהלך אחר בזה עפ"ד רש"י שבועות דף כ"ב ע"א בד"ה לפיכך שכי' דל"מ קנין בקונם פרטי משום "שלא נאמר פדיון באיסורין", ומשמע דס"ל קונם פרטי הוא בגדר איסורים בעלמא ולכן ל"מ פדיון ואי"ז משום חוסר אלימות. אמנם יעיון קובה"ע שם ומשנת ר"א סי' י"ד שכי' דא"א לפרש דבריו שם כפשוטו דקונם פרטי הוא דין איסור בעלמא, דא"כ הוא דין אחר לגמרי מקונם כללי וזה לא מסתבר, אלא עכצ"ל דשניהם יש בהם קדושה אלא דקונם כללי יש בו גם דין ממון הקדש, והקדושה הולך אחר הממון כנ"ל, ולכן מהני פדיון, משא"כ

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

קונם פרטי דא"ב דין ממון הקדש רק איסור הקדש ול"מ פדיון באיסורים, ע"ש. [וע"ע מהלך קובה"ע סי' נ"ד שכי' דע"י זכות הפדיון בקונם כללי פקע קדוה"ג כמו שמצינו בקדשי מזבח שהוממו].

תוד"ה שדה זו שמשכנתי לך - "וא"ת והא דאמר ב' האומר משקלי עלי הקדשו משכיר הדר בו מעלה שכר להקדש וכו' וי"ל דכח שיש לשוכר א"י להקדש אלא הוא והקדש שותפין בו וכו' אבל הכא מיירי שמקדש כל השדה אף מה שא"י להקדש עכשיו". מבואר בתוס' דהקדש המשכיר חל על הגוף וממילא אסור לשוכר לגור שם אע"ג דאינו מפקיע שיעבודו (בהקדש דבית דזה קדו"ד בלבד ולא מפקיע שיעבוד כדמוכח בסוגיין), וכ"כ תוס' בב"ק דף נ"א ע"ב ע"ש.

אמנם בר"ן נדרים דף מ"ו ע"ב כ' דאין ראוי כלל מההיא דפי' האומר משקלי עלי, דשם מיירי כששכר ממנו בית סתם דאין הבית הזה משועבד לו כלל לכן חל ההקדש, אבל בבית זה אין המשכיר יכול להקדש. ובקובה"ע שם רס"י נ"ב כ' לפרש דגם לדי' הר"ן הנדר חל כה"ג, רק דמשכיר א"י לאסור את השוכר לדור שם כיון דמשתמש בבית מכח שכירותו, וס"ל להר"ן דאיסור הנאה מהקדש תלוי בדין גזל כנ"ל. ובדעת התוס' שאסרו לשוכר לדור בבית צ"ל דס"ל דיש איסור הנאה בהקדש חוץ מדיני ממון. [ומש"כ לעי' דתרנגולת שמרדה פקע קדושתה, היינו דוקא כשפקע לגמרי דין ממון הקדש וצ"ע. ובזה א"ש ד' הר"ן שם שכי' כנ"ל דוקא בקדו"ד ולא בקדוה"ג, וזה כנ"ל דדין תנגולת שמרדה נאמר דוקא בקדו"ד כמש"כ למעלה].

בא"ד - "א"נ בהקדש היה חל על שדה הממושכנת אף קודם שתפדה והכא מיירי כשאוסר בקונם על המלוה לכשיפדנה דיכול להיות דבשדה הממושכנת אינו יכול לאוסרה בקונם אע"פ שיכול להקדישה". נראה לבאר כוונתם עפ"י הרא"ש ב"ק פ' הפרה סי' י' בסו"ד שכי' לתרץ קו' זו דהקדש חל בגוף הדבר ולכך חל כשהקדשו משכיר כיון דגוף שלו, אבל קונם אינו חל בגוף הדבר רק אוסר הנאתו עליו וכיון דהשכירו משכיר אין ההנאה שלו דשכירות ממכר ליומיו הוי והרי מכר הנאתו. וע"ע ברכ"ש נדרים סי' כ"ה שהוכיח מזה דקונמות תלוי בקנין פירות והשתמשות ולא בקנין הגוף. [ואגב אורחן משמע מזה דשכירות היא רק קנין השתמשות ולא בגוף הדבר. ועי' ריטב"א קידושין דף מ"ז ע"ב שכי' דמה"ט ל"מ משיכה בשכירות, וע"ע שע"ח שם סי' כ"ה].

וע"ע שער"י ש"ה פ"כ שכי' לבאר דהקדש הוא חלות קדושה בגוף החפץ, ולכן צריך שיהא החפץ שלו כמו גבי מקח וממכר, משא"כ נדר דזה איסור גברא של הרחקה, ומש"כ בכ"מ דנדר הוא איסור חפצא הכוונה הוא דמטרת האיסור הוא לא לחלל את החפצא ע"ש וצ"ב. [ועי' ר"ן נדרים שם דף מ"ו ע"ב דמבאר שי' ר"ת בזה. וע"ע בש"ך יו"ד סי' רכ"א סקמ"ג. ואיכמ"ל עוד].

הכניסה לו שפחה וכו' - בגמ' להלן דף ס"א ע"א כ' טעם בזה "ע"לית לך איתתא בחריקא". ובתוס' שם ד"ה הכניסה הק' דכיון דבעל חייב לזון את השפחה אינו מרוויח בזה כלום, והשאירו שם בצ"ע. ובדיבור אח"ז הביאו גי' אחרת דנפטרת היא בכך אפי' בבעל עשיר שיכול לשכור שפחות. ובריטב"א כ' מכח קו' זו מהלך אחר בפטור זה, דדוקא במכנסת לבעלה שפחה בנדוניא בשעת נשואין (כלשון המשנה הכניסה לו שפחה), דכה"ג נשאה ע"ד שתפטר ממלאכה והו"ל כאילו מחל לה. וע"ע בזה מל"מ פכ"א אישות הי"ד.

אמנם באב"מ רס"י פ' מביא ד' המהרי"ט (הו"ד לעי' בע"א תו"ד הקצות סי' קי"ז סק"ו) שכי' דאשה יכולה לסלק את הבעל ע"י כסף או ע"י שפחה רק בכגון עשיית צמר דזה מע"י כללי, אבל במלאכות אלו א"י לסלקו, וכ"כ בראשונים להלן דף ס"ג. וכ' שם דלפ"ז צ"ל דפטור הכנסת שפחה הוא משום דע"ז הו"ל כאשה חשובה דאין דרכה לעשות, דכה"ג נפטרת משום דלאו אורחה כדמבואר בגמ' להלן שם. וכ"כ ברא"ה.

ובאב"מ שם הק' ע"ד המהרי"ט מדי' הגמ' להלן שם שכי' "לא הכניסה ממש אלא ראוי' להכניס", ופרש"י ותוס' שם דאפי' רק הכניסה לו ממון הרבה בנדוניא שיכול לקנות בזה שפחות למלאכה הר"ה פטורה ממלאכה,

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

וא"כ לכאורה כ"ש דיכולה לשכור אחרת במקומה. [וע"ש שכי' לדחות עפ"ד הר"ן שם שפי' בד' הגמ' דדרך משפחתה להכניס שפחות ולכן נפטרת ע"ש.]

ולפ"ד הריטב"א הנ"ל אין ראוי משם כלל, דשם הכניסה לו מיד בשעת נשואין והו"ל כאילו התנה ליפטר ממלאכה כנ"ל. ועכצ"ל כן שהרי כשהכניסה ממון הרבה בנדוניה הרי הממון שלו ואיך היא נפטרת בכך.

בש"א שומטת דד מפיו - ברשב"א הק' ממתני' נדרים דף ל"ח ע"א שכי' דמודר הנאה מחבירו יכול לזון את אשתו ואת בניו משום דהוי מבריה ארי ומצוה קעביד, וא"כ ק' מ"ט נודרת מבעלה אינה יכולה להניק את בנו. ותי' דדוקא כאן אסרו ב"ש כיון דהבעל תובעה לכך ועל הצד שהיא חייבת כופין אותה כדמבואר, וכל כה"ג אסור במודר הנאה דשליחותי קעביד, אבל לעולם מותר לה להניק שלא על דעתו אם היא רוצה בכך.

ובאב"מ רסי' פ"ב כי לתרץ בזה באו"א עפ"ד הר"ן פ"ב דנדרים דס"ל דנדר חל על זריקת צרור שאינה הנאה אם פירש כן להדיא, וה"ה כאן מיירי דהדירה להדיא ומה"ט אסרו אע"ג דזה מבריה ארי. אמנם בתוס' (הו"ד בסמוך) הוכיחו דאשה נהנית בהנקה, ומשמע דבלא"ה ל"ש לנדור ודלא כד' הר"ן הנ"ל. [ולכאורה יש לתלות נדון זה בחקירה הידועה בדין היתר מבריה ארי, אם הטעם בזה הוא משום דמניעת רווח לא חשיב הנאה, דא"כ שפיר יש לדמותו לזריקת צרור דחל הנדר כשפירש, או משום דמבריה ארי הוא הנאה ע"י גרמא דל"ח כנהנה ממנו, ולפ"ז יתכן דל"מ אפי' פירש להדיא. וע"ע או"ש פ"ג נדרים ה"ו. וברפ"ד דנדרים הארכנו בכ"ז.]

שם - עוד כי האב"מ שם טעם אחר בזה דאינה יכולה להניק, עפ"ד שטמ"ק בשם ר' יונה דמיירי כשנדרה על כל העולם וגם התינוק בכלל, ואסור להאכיל קטן איסור נדר בידים כמו כל איסורים שבתורה. וכי' שם דלפ"ז מש"כ דלא חל הנדר כה"ג משום דמשועבדת להניק, עכצ"ל דשיעבוד זה הוא גם לתינוק עצמו וצל"ע.

וע"ש שכי' להוכיח דכ"ה דאסור להאכיל איסור בידים אפי' תינוק, מד' הרוקח הובא במג"א יו"ד סי' שמ"ג לענין אשת כהן מעוברת ליטמא באוהל המת (ע"ש שדן בדבריו ואיכ"מ). עוד הביא ראוי לזה מד' הגמ' בסמוך אחר כ"ד חודש כיונק שקץ. והק' ע"ז שם דאי משום הא יהא מותר למודרת להניק עד כ"ד חודש משום סכנה (כמש"כ בגמ' יבמות דף קי"ד ע"א, וכ"כ ראשונים כאן דמה"ט כל תינוק יונק אע"ג דהוי כיונק שקץ). ותי' שם דשאני איסור נדר דאין להתיר משום זה כיון דיכול לינוק מאחרת.

נתגרשה אינו כופה ואם היה מכירה נותן שכרה וכופה ומניקתו - יל"ע מה שייד כפ"י אחר הגירושין דכבר אי"כ חיובי אישות לבעל, וצ"ל דזה כפיית ב"ד משום סכנה בעלמא. אלא דצל"ע א"כ מדוע חייב הבעל בשכרה. ועי' קו"ש שכי' דחיוב השכר הוא כדין מציל נפש דחייבים לשלם ע"ז כמו במשיב אבידה דבעלים חייבים.

אמנם באב"מ סוסי' י"ג כי לדייק מד' הרשב"א להלן בסוגיין דלא כזה, במש"כ דדין "מכירה" הוא רק בהכירה לפני הגירושין, אבל אם הכירה רק אח"כ אינה חייבת, ומבואר דזה דין דנשאר מאישות הקודמת. ועי' תור"י שדן אם יש שכר בזה לאלמנה מנכסי המת, ולכאורה אם זה מדין השבת אבידה כנ"ל אין לחלק. וע"ש באב"מ שכי' דנ"מ בזה באשה אחרת דמכירה דמבואר בפוסקים שם ב' דעות אם כופין בזה ע"ש.

וע"ע בתוס' להלן דף ס' ע"ב שכי' לדון אם גרושה מינקת מותרת לינשא, כיון דמסכנת בזה את היונק ע"ש. ובמהרש"א שם מבואר דכ"ז דוקא באינה מכירתו אבל במכירתו ודאי אסור, וכ"כ בפוסקים. אמנם בהג"א שם כי' להדיא דמותרת לינשא כ"ז שלא חייבתה ב"ד לינוק, וכי' הטעם שם משום דאינה משועבדת כה"ג. ולכאורה מבואר מזה דס"ל דדין כפ"י במכירתו אינו מדין שיעבוד הבעל רק דב"ד כופין משום סכנה.

תוד"ה שנדרה - "שאסרה הנאת הנקה על עצמה שהיא נהנית בהנקה וכו' אבל ל"ל שאסרה הנקה עליו דכיון דמשעבדה ל"י אין הנדר חל". כוונתם דצ"ל דחזרו בהם בגמ' ומעמידים המחלו' באופן דלא אסרה הנקתה

הערות ומראה מקומות פרק א"פ

על הבעל בנדר, דא"כ גם לב"ש לא חל הנדר כיון דמשועבדת לו בזה, אלא ע"כ מיירי דאסרה הנאה זו על עצמה דכה"ג חל הנדר, ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו כדמבואר להלן בפ' המדיר ובפ"ב דנדריים.

והנה המהרש"א הק' בזה דהול"ל דמיירי באוסרת על בעלה, ואעפ"כ פקע שיעבודו ע"י מה שקיים לה ונתן אצבע בין שיניו, דמה"ט א"י לכופה לב"ש. ודבריו צ"ב דמ"מ בשעה שנדרה היתה משועבדת ואיך חל הנדר למפרע ע"י קיום הבעל (ולע"י בע"א מבואר דלא חל נדר לכי איגרשה אא"כ פירש כן להדיא). ובשטמ"ק כ"כ בשם ראשונים בדעת ב"ה דמה"ט ל"א דפקע השיעבוד וחל הנדר.

ובאב"מ שם רס"י פ' הביא כע"ז בשם המהרי"ט, דכאן בעצם הו"ל שיעבוד בעלמא, וכבר אמרו דקונמות מפקיעים מידי שיעבוד בדבר שאפשר לסלקו, וכאן בהנקה אין האשה יכולה לסלק את הבעל כנ"ל בשמו, אלא שאמרו בכע"ז דאלמוהו רבנן לשיעבודם כנ"ל, וי"ל שבנתן אצבע בין שיניו לא אלמוהו לשיעבודי. [אבל אם א"י לסלקו באחרת לא חל הנדר כלל בלי טעמא דאלמוהו רבנן, ולע"י הבאנו ד' הקצות שחולק בזה].

ולפ"ז לק"מ הנ"ל, שהרי עד"ז י"ל דמעיקרא לא אלמוהו רבנן לנדר זה כיון דכל הצד שיחול הוא רק ע"י קיום הבעל, וכה"ג ל"א אלמוהו רבנן לשיעבודי כנ"ל. וע"י אב"מ שם שכי דאין שתיקה כקיום כה"ג כיון דלולי שתיקתו לא היה הנדר חל כלל (וכ"ה בק"ר מהר"ם שיף ורעק"א). ועוד הק' בזה עפ"ד הראשונים הובא לע"י דאיסור ושיעבוד המדובר כאן הוא לתינוק, ובזה ל"ש לו' דקיום הבעל יגרע שיעבוד התינוק.

דף ס' ע"א

יונק תינוק והולך וכו' מכאן ואילך כיונק שקץ - מבואר בסוגיין דיש איסור דרבנן לינוק חלב מאשה. וע"י יבמות דף קי"ד בסוגיא דספיי בידים לקטן, דמבואר שם דעד כ"ד חודש מותר לינוק משום סכנה. וע"י רשב"א שם שכי דאין איסור ספיי בידים בדרבנן, ולהנ"ל צ"ב דאיסור יניקה הוא רק מדרבנן. וכ"ה בתשו' הרשב"א סי' צ"ב, ומת' דא"י היתר כללי כ"א בדבר שהוא צורך לתינוק, ואחר כ"ד חודש אי"כ צורך לתינוק.

שם - עוד דנו אחרונים דכל יונק בשבת הו"ל ספיי בידים לכו"ע דיש בזה אפי' איסור דאורייתא כנ"ל. ובשלמא עד כ"ד חודש מותר משום סכנה כנ"ל אבל הו"ל לאסור לאחר מכאן. ובשביתת השבת מלאכת דש כי' לחדש בזה דאין איסור ספיי בידים במעשה קטן בשבת כיון דאין בזה שם "מלאכת מחשבת". ובחזון יחזקאל יומא פ"ד כי' כע"ז מטעם אחר, משום דאיסור ספיי הוא רק באיסורי חפצא וצל"ע.

וע"י חלקת יואב סי' ט' שכי להתיר בזה מטעם אחר דהו"ל דרך אכילה שהתירו בכמה מלאכות. וע"י תשו' הרשב"א סי' ע"ה שכי להתיר דש סמוך לסעודה. [וראיתי שתמהו בזה מד' הגמ' בסמוך גונח יונק וכו' דהתירו רק כלאחר יד, ואם יש להתיר משום דרך אכילה אין איסור כלל. ופשוט הוא דלק"מ כיון דא"י דרך אכילה].

רש"י ד"ה כיונק שקץ - "כאילו יונק דבר משוקץ". ובתו"כ פי' הראב"ד הכוונה בלשון זה דכמו דחלב שקץ אסור משום יוצא מן הטמא, כמו"כ חלב אדם אסור כיון דאסור לאכול אדם. ודבריו תמוהים שהרי בסוגיין מבואר דחלב אדם אסור רק מדרבנן כנ"ל, ממשי"כ לחלק בין חלב שפירש לבין יונק מן הדד, וכ"כ רש"י.

ואם כוונת הראב"ד שם דמ"מ בדרבנן אסרו גם את היוצא, עדיין צ"ב מה שייך חילוק הנ"ל. וע"י ברא"ש שכי טעם החילוק בזה דאתי לאיחלופי ביונק בהמה טמאה כיון דגם אדם לא הותר בשחיטה, ואילו בחלב שפירש אינו ניכר שאינו חלב בהמה טהורה. וע"ש שכי דה"ה דמה"ט בשר אדם אסור מדרבנן דוקא כשעדיין עליו.

והנה ברמב"ם פ"ב מאכ"א ה"ג כי' דאוכל בשר אדם עובר בעשה מקרא ד"זאת החיה אשר תאכלו" ולא הבא מכלל עשה עשה. והראב"ד השיג עליו שם מד' הגמ' כאן שכי דאין מצות פרישה בדם אדם, ואילו היה בשרו אסור מדאורייתא ה"ה דמו, וכוונתו מדין יוצא מן הטמא טמא. וע"ש במ"מ שכי דס"ל להרמב"ם דדין יוצא מן

הערות ומראה מקומות פרק אע"פ

הטמא וכו' נאמר רק באסורי לאו, ואדרבה מסוגיין ראוי לד' הרמב"ם מדדרשו היתר בחלב, ואילו בשרו מותר למ"ל קרא להתיר חלב. וד' הרא"ש הנ"ל דאסר בשר רק מדרבנן כד' הראב"ד. [ועי'ע משי"כ מל"מ שם בד' הריטב"א והרא"ה כאן שכי' לאסור בשר אדם משום אבר מן החי].

בד"ה מוצצו - "דהא ליכא דחזי ליה". מבואר דהיתר דם שלא פירש הוא רק בצנעא, ולכן אין לגזור אטו דם בהמה. וכבר העירו בזה הפוסקים סוסי' ס"ו דכל דבר שאסור משום מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור, וא"כ איך התירו דם כה"ג שאין רואה. ועי' קו"ש שכי' לחלק דבין השיניים אין שייך שיראנו אדם, ולהלן יבואר דאיסור מראית עין בחדרי חדרים הוא גם משום שמא יראנו אדם וכו'.

ועי' שעה"מ פ"ה יו"ט ה"ד שכי' לחלק בזה דחכמים לא אסרו ד"ז מעיקרא כ"א בפרהסיא ע"ש (ועי'ע משי"כ כע"ז להלן בסמוך בד' התוס'). ונראה לבאר כוונתו, דכל הגזירה בדם היתה רק משום ד"אתי למימר דם בהמה אכל" כמשי"כ ברש"י, ובמוצץ ל"ש גזירה זו כלל. ואי"ז דומה לשאר דבר שבצנעא דשייך גזירה רק דאין רואה. ונ"מ בזה אם מוצץ מדם שבידו, דלפ"ד הקו"ש הנ"ל אין להתיר, אבל להנ"ל מותר. וכ"כ הפלאה דכה"ג מותר, וראיתו ממשי"כ בגמ' "וחילופא בדם" והרי גבי חלב האיסור הוא למצוץ מהדד.

תוד"ה מפרק - "ואת אפי' ל"ה כלאחר יד נמי דהא אין דישה אלא בגידולי קרקע". מבואר דס"ל דמפרק חייב משום דש כמשי"כ ברש"י, ולכן הק' דדישה הוא רק בגידולי קרקע. ובתוס' בשבת דף ע"ג וביבמות שם כי בשם ר"ת דחולב חייב משום ממחק דמחליק העור. וברשב"א מבואר דמפרק תולדה דגוזז.

שם - והנה מבואר מקו' התוס' דיש איסור דאורייתא בחולב, שהרי יש עכ"פ איסור דרבנן בדש גם שלא בגידולי קרקע. ולכאורה הוכרחו לזה משום דס"ל דאילו הי' זה רק איסור דרבנן הי' מותר כאן בלי כלאחר יד. ועי' פנ"י שכי' לתלות ד"ז בנדון הידוע אם התירו כל איסור דרבנן במקום צער וחולי או רק בכגון כלאחר יד או ע"י אמירה לעכו"ם (עי' ראשונים כאן ובשבת דף קמ"ד). וכ"כ רעק"א תשו' ה' ע"ש.

ואולי י"ל עוד מהלך בזה עפ"ד הרשב"א הנ"ל דאין איסור ספיי' בידיים בדרבנן במקום שיש צורך לקטן כנ"ל, ולכן הוכרחו התוס' לוי' דכאן יש איסור דאורייתא.

בא"ד - "וי"ל דאיצטריך טעמא דהכא וכו' משום דר"י דסבר דיש דישה שלא בגדולי קרקע דמחייב בפוצע חלזון נמי משום דש". והנה הרמב"ם בפ"ח שבת ה"ז כי דחולב חייב משום מפרק, וכי' שם ג"כ דאין דישה אלא בגידולי קרקע, וא"כ הדרא קו' התוס' לדוכתא. ועי' מ"מ שם שכי' ליישב בזה עפ"ד התוס' דבהמה חשיב גידולי קרקע, ולא ס"ל משי"כ התוס' לדחות ד"ז ד"כיון דגמרי מסממנין בעינן ממש שיהיה גדל מן הקרקע כמו סממנין". ועי'ע בזה בערל"י ביבמות שם.

בד"ה ממעכן - "והא דאמר כ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור היינו דווקא באיסור מלאכה דאורייתא וכו' אבל הכא לא יראו אלא מלאכה כלאחר יד דהויא דרבנן ולא גזרי רבנן לאסור בחדרי חדרים". יש בראשונים שכי' דבאמת סוגיא דידן פליג על דין הנ"ל.

ועי' ר"ן שכי' באו"א דל"א איסור מראית עין אפי' בחדרי חדרים כ"א באופן דהחשש הוא שיטעו ויחשבו דעושה איסור, אבל כאן ניכר הדבר דעושה בשינוי דמותר כה"ג (כע"ז שעה"מ הנ"ל בסמוך), רק דתקנו חכמים לעשותו בצנעא. ובראשונים בשבת פ"י משי"כ בצינעא שיעשנו באופן דאינו ניכר כלל, ולפ"ז לק"מ קו' התוס' כאן דכה"ג דל"ש שיראו אי"כ איסור מראית עין כלל כנ"ל בשם הקו"ש.

דף ס' ע"ב

תוד"ה ואר"נ - "אין לפרש דגורין מת אטו לא מת וכו' דא"כ היכי שרא ר"נ לבי ריש גלותא". הק' מהרש"א מ"ש מדין הבחנה דאסרו מעוברת אטו אינה מעוברת. ובק"ר מת' דגדר האיסור הוא נישואי מינקת, וכשמת או נתנה בנה אינה מינקת כלל. ובתו"ד הרא"ש מבואר הטעם בזה דידוע לכל דמת ונתנה בנה ולכן אין לגזור.

דף ס"ג ע"א

רש"י ד"ה עד כדי כתובתה - "ואח"כ נותן לה גט בלא כתובה אבל אינו משהה לפסוק על נכסים שנפלו לה מבית אבי' ולהפסידה ממנה". כ"מ בתוס' לעי' בר"פ בד"ה ולמורדת דאין פוחתין מנכסי מלוג כ"א מכתובתה, וכ"מ בש"ר שם וכאן. וכ' שם דה"ה לנכסי צ"ב דנקראת כתובה. וכ' דלפ"ז פליג ת"ק אדר"י בתרתי, א' - בדין הנ"ל דאין פוחתין מנכסי מלוג, וב' - דלר"י פוחתין אפי' נעשה חוב לעינן דאם יפול לה ירושה גובין ממנו. ומביאים ד' הירושלמי שכ' דת"ק מודה לר"י דפוחתין מירושתה ולא פליג כ"א דאין פוחתין על מה דאין לה.

והנה לעי' שם כ' דתנ"כ ככתובה לענין מורדת, ופרש"י ותוס' שם דזה אליבא דת"ק דפוחתין מתנ"כ כמו מכתובה. ולפ"ד הירושלמי הנ"ל צ"ב מה שייך בזה תנ"כ ככתובה. ועי' ריטב"א שכ' דלפ"ז יל"פ דין תנ"כ ככתובה אליבא דרבנן בגמ' בע"ב דס"ל דמפסדת הכל בב"א, דלפ"ז מפסדת רק כתובה וה"ה תנ"כ.

וכ"כ ברעק"א, וע"ש שהק' סתירה בזה בד' הרא"ה. ועוד כ' שם דיש להעמיד ד' הגמ' שם באומרת מאיס עלי דמבואר בגמ' בע"ב דמפסדת כתובתה. ורש"י ותוס' שלא כ"כ שם, י"ל דאזלי לשי' שפי' בע"ב דכה"ג מפסדת כתובתה משום דמוחלת (עי' פנ"י שם), וא"כ הו"ל בכלל מש"כ שם דתנ"כ ככתובה למוחלת. [ועי' אב"מ סי' ע"ז סק"ז שפי' ד' הגמ' בע"ב שם דמיירי בכל מורדת ואין פוחתין לה יותר משום שקלקלה האישות].

בד"ה ארוסה - "שאמרה לא אנשא". ולכאורה זו מרידה מתשמיש וממלאכה משום שאם תינשא יש לו כל זכותי האישות. ועי' ריטב"א שהק' דלמ"ד ממלאכה מה שייך מרידה בארוסה דאין לו מע"י. ויש לדייק שלא הק' כן למ"ד מתשמיש, ואולי ס"ל דבזה הו"ל כנדה שכ' ע"ז בגמ' דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו (ובכ"מ מבואר דגם אירוסין חשיב פת בסלו), אבל לענין מלאכה לא שייך ד"ז כדמבואר בגמ' שם (וכ"כ הרשב"א).

ומת' הריטב"א דמיירי בהגיע הזמן דאוכלת משלו וכה"ג גם מע"י שלו (וד"ז לשי' שכ' לעי' דף נ"ז דמע"י לבעל בהגעת זמן, ולעי' שם הבאנו חולקים בזה). עוד תי' הריטב"א דלעולם מיירי בארוסה שלא הגיע זמנה, והמרד כאן הוא במה שאינה רוצה ליכנס לחופה כע"ד רש"י הנ"ל. וצ"ע דאם לא הגיע הזמן אי"כ מרד במה שאינה רוצה ליכנס שהרי אינה חייבת בזה עדיין, וכ"מ בקו' הגמ' גבי נדה דלאו בת תשמיש היא אע"ג דתטהר.

וברעק"א הק' לת"י הא' הנ"ל דמה שייך מרידה גבי שומרת יבם, שהרי אפי' עמד בדין וברח אוכלת משל יבם ואין לו מע"י לכו"ע, ע"ש עוד בזה. ולת"י הב' הנ"ל א"ש ד"ז דאע"ג דלא שייך מרידה ממלאכה או מתשמיש בשומר"י, מ"מ נחשבת מורדת במה שאינה רוצה ליכנס. וע"ע בזה להלן דף ס"ד ע"א.

תוד"ה פוחתין לה - "בירושלמי מפרש כנגד שבע מלאכות". עי' רשב"א שכ' דכ"ז קנס רק דקבעו חכמים את הקנס לפי רמזים הנ"ל, וחוף מזה חייבת המורדת ממלאכה ממון כנגד מע"י, ועכ"פ כשיעור שפחה לשמשו, ואיש המורד ממזונות חייב ממון כנגד מזונותי. וע"ע ריטב"א שהק' בשם הראב"ד למ"ד מורדת מתשמיש ולא ממלאכה איך נניחנה לילך בלי לשלם כלום, ומת' שם דלכו"ע חייבת ממון כשיעור שפחה לשמשו רק דלמ"ד זה אינה חייבת קנס הכתוב במתני'. וע"ע ברמב"ן ס' הזכות.

ועי' מהר"ם שיף שהק' מדוע גבי איש נקטו עונה במנן ג' הדברים, ואילו גבי ז' דברים דאשה לא נקטו מרידה מתשמיש, ויש ליישב.

הערות ומראה מקומות פרק א"פ

בד"ה ר' הונא - "ואי הוי אמרינן דכי אמרה א"נ וא"ע לא מפקעת עצמה כ"א מעשיית צמר שהוא עיקר מעיי אבל שאר מלאכות כגון טוחנת ואופה עבדה הוי מצי שפיר סבר כר"י". כ"כ בש"ר. עיי ריטב"א שמביא בשם הר"י דר"ה לשי' משכח"ל מורדת רק משאר מלאכות ולא ממעיי, והק' ע"ז שם מד' הגמ' בעייב שהק' על ר"ה דאין מרד בנדה דלאו בת תשמיש, ולד' הר"י הנ"ל לק"מ כיון דמשכח"ל מרידה בשאר מלאכות ע"ש.

ובאב"מ רסי' ע"ז מביא ד' השעה"מ שכי דאע"ג דגם אליבא דר"ה שייך מרידה בשאר מלאכות כנ"ל, מ"מ ס"ל לר"ה דאין מרידה כ"א מתשמיש דזה עיקר הנשואין ולא משאר דברים. וכי שם דלפ"ז ה"ה דאין מרידה גבי בעל האומר איני זן ע"ש. עוד הביא שם ד' הרמב"ן (וכ"כ בשם הרשב"א משום שחי' הרמב"ן לכתובות היו מיוחסים לרשב"א כידוע) שכי טעם אחר בזה, דלר"ה אין מרידה כ"א מתשמיש משום דיכול לכופה למעיי (כמש"כ תוס' וש"ר). וכי שם דלפ"ז גבי בעל שפיר חשיב מורד באומר איני זן, כיון דקשה לאשה לכופ את הבעל על מזונותי משום שזהו חיותה ע"ש. וע"ע מל"מ פ"ד אישות ה"ח.

ובס' הזכות כי עוד טעם לחלק אליבא דר"ה בין מעיי לתשמיש, דמעיי הם רק חיוב ממון ואילו תשמיש חיוב הגוף. ולפ"ז ה"ה דל"ש מרד בבעל האומר איני זן, שהרי גם חיוב מזונות הוא שיעבוד הגוף, כדמבואר להלן בד' התוס' בשם אחרונים.

שם - וברא"ש נקט כצד השני בתוס', דר"ה לשי' כאן דס"ל יכולה אשה לוי' איני ניזונית, ומה"ט ס"ל דאין מרידה ממלאכה. וכי שם דלפ"ז מרידת הבעל משכח"ל אפי' באומר איני זן, משום דגם אליבא דר"ה אין הבעל יכול לוי' איני זן ולכן שפיר חשיב מרד.

בד"ה באומר - "מכאן מוכיח ר' אליהו שחייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקת או לעשות מלאכה אחרת כדי לזון את אשת וכו' ועוד הביא רא"י מדכתבין בכתובה ואנא אפלח כו' ומיהו גם זה יש לדחות כמו שמפ' ר"ת דאפלח היינו עבודת הקרקע פירוש אחרוש וכו' ואביא מזונות לבית אבל להשכיר עצמו אינו חייב". עיי תשו' הרא"ש סי' ע"ח שהביא מחלו' זו של ר' אליהו ור"ת. וכי שם דגם ר' אליהו לא כ"כ כ"א בחיוב מזונות אשתו, אבל גבי שאר בע"ח אינו חייב בזה.

ועיי מחנ"א הל' שכירות פועלים פכ"א שהביא דבריו בזה, וכי להוכיח מכאן דאפשר להתחייב לעשות פעולה עבור חבירו. וכי שם דאפי' ר"ת מודה לזה, רק דס"ל דאין מוכח בכלל משמעות 'ואפלח' שישכיר את עצמו ע"ש. וע"ע חזו"א סי' ב"ק סי' כ"ג אות כ"ח שכי' בד' ר"ת דחייב לעבוד האדמה דלא מצינו כן בשאר חיובי ממון, ומגדיר שם ד"ז דחיוב מזונות אשתו הוא מחיובי האישות ואינו כשאר חיוב ממון בעלמא.

וכע"ז כי בחי' ראובן סי' י"ד, ומביא רא"י לזה מדין המשנה להלן בסו"פ דמותר מזונות לבעל, הרי דחיוב זה אינו חיוב ממון של מזונות כ"א חיוב הבעל לזונה. ומביא שם ד' התוס' נזיר דף כ"ד ע"ב (הו"ד בגלהש"ס שם) דחולקים בזה וס"ל דמותר מזונות לאשה (ומש"כ במתני' דמותר לבעל היינו רק כישדוע מראש דאינה אוכלת כ"כ), כי דגם לדבריהם יתכן דאינו חיוב ממון רק דס"ל דמשעה שנתנו לה מזונות האלו זכתה בהם ע"ש. [וע"ש שכי' לדון דיש שתי חיובי מזונות אשתו, שהרי מצינו דיש לבעל חיוב גם כשאינה תחתיו ע"ש].

וכ"כ בקו"ש ר"פ הכותב במש"כ אחרונים דחיוב מזונות הוא כל יום ויום. וכי לבאר שם הטעם בזה דחיוב מזונות אינו חיוב ממון כ"א חיוב לזון כנ"ל, ובזה שפיר י"ל דכל יום מתחדש הצורך במזונות. ועיי מש"כ בקו"ש להלן בסמוך ר"פ מציאת האשה, דמה"ט זן אשת חבירו ל"ח פורע חובו.

רש"י ד"ה נמלכין בה - "משהין את גיטה ומחזירין עלי" שתחזור בה ובתוך כך פוחתין מכתובתה ז' דינרין בשבת". מבואר דמ"ד נמלכין היינו כדי המשנה, ואילו מ"ד אין נמלכין היינו כרבותינו. ור"ת בתוס' חולק ולמד דשניהם ס"ל כרבותינו, ומ"ד נמלכין היינו דב"ד שולחין לה לפני הכרזה.

וברשב"א הק' על פרש"י דאין נמלכין היינו דמגרשה מיד, וק' דממנ"פ אם אין הבעל רוצה לגרשה אינו חייב בכך, שהרי אפי' באומרת מאיס עלי א"א לכופו לגרשה (כמבואר בתוס' וש"ר), ואם רוצה יכול לגרשה אפי' למ"ד נמלכין. עוד הק' הרשב"א דלפ"ד רש"י מש"כ במסקנת הגמ' כאן משהין י"ב חודש הוא דלא כמר, שהרי להנ"ל מ"ד נמלכין היינו דמגרשה מיד. וכ' הרשב"א לפרש דנמלכין בה היינו דמשהין י"ב חודש ולא מנכין כלום אם יגרש או תחזור בה תו"ז זה. וכ"מ ברא"ש ורמב"ן דאם יגרש או תחזור תוך י"ב חודש אינו מפסדת.

בד"ה כלתה דר"ז אימרידא - "ואמרה מאיס עלי". בראשונים מבואר דרש"י פי' כן משום דמורדת ממש ודאי מפסדת נכסי צ"ב ואפי' תפסה, דפוחתין מדין קנס כנ"ל במתני', ובנכסי מלוג לפי הרבה ראשונים אינה מפסדת כלל אליבא דת"ק אפי' בלי תפיסה. ולפ"ד הירושלמי גם בזה מפסדת, ואפי' תפסה כנ"ל במתני'. ולכן פרש"י דמיירי במאיס עלי דל"ש שם קנס, וטעמא משום דמוחלת כתובתה. וכן מדייק הפנ"י בד' רש"י ד"ה אבל אמרה שכי' דאומרת מאיס עלי הו"ל כאומרת "לא הוא ולא כתובתו בעינא". וכ"כ בתוס' בשם ר"ת.

וברמב"ן כ' טעם אחר בזה דאין קנס באומרת מאיס עלי בנכסי מלוג (אפי' לפ"ד הירושלמי הנ"ל דמורדת ממש מפסדת גם לת"ק) משום שעברה על תנאי האישות ולכן אין לה כתובה לקנוס, והו"ל כזינתה דבלאותי קיימין משום דא"א לקונסה כיון שקלקלה הנשואין ואין לה כתובה, ולא מיבעי בגמ' כ"א בנכסי צ"ב שהם של בעל. וע"ע אבי"מ סי' ע"ז סק"ח שכי' דה"ה שיש להסתפק כע"ז בכל מורדת אליבא דרבותינו דלא ס"ל מקנס דמתני'. [וע"ש שכי' לבאר בזה שי' הרמב"ם פי"ד ה"ח עפ"ד הכס"מ שם מתשוי' הר"ן].

תוד"ה אבל אמרה - "וי"מ דכופין אותו להוציא ואין נר' לר"ת דניחוש שמא עיני' נתנה באחר כי ההיא דתנן בפ"ב דנדרים דף צ' ע"ב גבי ג' נשים יוצאות ונוטלות כתובה". באב"מ שם סק"ז תי' קו' זו עפ"ד הר"ן בנדרים שם שהק' דכיון דאומרת טמאה אני נאמנת משום שויה נפשה חתיכה דאיסורא, ואיך התירוה חכמים מחשש שמא עיני' נתנה באחר, ומת' שם דאינה נאמנת מעיקר הדין באומרת טמאה אני, כיון דמשועבדת לו, רק דלפי משנה ראשונה ראו חכמים להאמינה כיון דזלזלה נפשה כולי האי, וע"ז כ' שם דשוב העמידוה על דין תורה משום חשש שמא עיני' נתנה באחר. ולפ"ז לק"מ קו' התוס' דד"ז ל"ש כאן באומרת מאיס עלי.

[ועי' תוס' יבמות דף כ"ד ע"ב שכי' דחכמים התירו כה"ג אע"ג דשויה נחד"א משום שראו חכמים דרוב נשים משקרות ונותנות עיניהם באחרים. ובעיקר ד' התוס' דאין כופין אותו להוציא, עי' המהר"ם שיף שהק' דאסור להשהות אשתו בלא כתובה, ותי' דכיון דמרדה אדרבה תהא קלה בעיניו להוציאה.]

בא"ד - "ועי"ל דהתם מיירי שבתחילה כששאלוה שתקה ולאחר שעה אמרה דאינה טמאה ונותנת טעם על שתיקותה". וצ"ל דמיירי כה"ג דשתיקתה כהודאה על טומאה, ולכן היתה אסורה מדין שויה נפשה חד"א. ובהפלאה מבאר דלפ"ז צ"ל דמש"כ בגמ' שם טעמא "דאם אתיא דעבד איסורא אירכוסי הוה מירכס", היינו דאלי"כ אינו נאמן באמתלא זו כיון דרגלים לדבר כשתיקתה. [וע"ע ב"ב דף ל"ב ע"א כמה כללי אמתלא כגון אם מפרש דבריו הראשונים וכדו' ע"ש].

תוד"ה משום דר"ז - "וא"ת כיון דלא פשיט המע"ה וכיון דתפסה לא מפקינן מינה". בתקפו כהן הביא רא"י מסוגיין לשי' הרמב"ם הידוע דמהני תפיסה בספיקות אפי' בספיקא דדינא. וידוע מחלו' הראשונים בזה בסוגיא דתקפו כהן ואיכמ"ל. ולפי"ז ק' דשי' התוס' בכ"מ דל"מ תפיסה וכאן כתבו דמהני מדין תפיסה.

ועיי' אב"מ שם סק"י"ג שכי' ליישב בזה עפ"ד הרשב"א והריטב"א כאן שפי' דמייירי בנכסי צ"ב שהבעל צריך להיות מוחזק בזה כיון שהם שלו והוא כחוב בעלמא, אבל מצד שני כיון שהם כלים בעין י"ל שהאשה מוחזקת כיון שיכולה לוי' כלי אני נוטל משום שבח בית אבי' כמש"כ ביבמות ר"פ אלמנה. וכבר הארכנו בזה שם. ועיי' מש"כ בזה לעי' דף מ"ז ע"א ודף נ"ג ע"א.